

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

ЧАСТИНА ПЕРША

1
клас

НОВА
УКРАЇНЬКА
ШКОЛА

 **Видавництво
літера**

О. Л. Іщенко, О. М. Ващенко,
Л. В. Романенко, О. М. Кліщ

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Підручник інтегрованого курсу
для 1 класу закладів загальної
середньої освіти (у 2-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України

«Літера ЛТД»
2018

УДК [501:37.016](075.2)

I-98

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ МОН України від 06.07.2018 № 734)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Іщенко О. Л.

I-98 Я досліджую світ : підруч. для 1 кл. закл. загал. серед.
освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 / О. Л. Іщенко, О. М. Ващенко,
Л. В. Романенко, О. М. Кліщ. — Київ : Літера ЛТД, 2018. —
112 с.

ISBN 978-966-178-944-8

ISBN 978-966-178-945-5 Ч. 1

УДК [501:37.016](075.2)

ISBN 978-966-178-944-8
ISBN 978-966-178-945-5 Ч. 1

© Іщенко О. Л., Ващенко О. М.,
Романенко Л. В., Кліщ О. М., 2018
© «Літера ЛТД», 2018

ЗМІСТ

ЧАСТИНА ПЕРША

(теми тижнів)

Я іду до школи	6
Я пізнаю світ	12
Мій вільний час	20
Я на вулиці	28
Осінь	34
Моя сім'я	40
Мій дім. Хто де живе	46
Доглядаю за улюбленими тваринами	54
Що і як я їм	60
Хочу бути здоровим	68
Як природа готується до зими	74
Вода — всюди	80
Зима в природі	86
Зимові розваги	92
Готуємося до зимових свят	98
Про годинник і час	104

ЯК ПОБУДОВАНО ПІДРУЧНИК

ТЕМАТИЧНИЙ ПРИНЦИП
ОРГАНІЗАЦІЇ. ТЕМИ
СИНХРОНІЗОВАНО
З ПІДРУЧНИКОМ
«УКРАЇНСЬКА МОВА.
БУКВАР»

Проблеми і запитання,
що розглядаються
протягом тижня

Тема тижня

Запитання
і завдання, які
читає вчитель

ВОДА — ВСЮДИ

Яке значення має вода для людини, тварин і рослин? Як властивості має вода? Як би стався бумас вода в природі? Як вода взаємодіє з іншими речовинами та предметами? Що таке колообіг води в природі?

Посміяйтесь: хто знайде на малюнку більше води, діг в воду.

Повіси, для чого потрібна вода тобі.

Чи можна чистити замітки водою? Чи може від води статися біда в квартирі? Як цього не допустити? Як ти можеш економити воду?

ВОДА: ДЛЯ РОСЛИН, ТВАРИН І ЛЮДЕЙ

Вода — всюди. Хоча здебільшого ми її не помічаємо. Згадаємо хіба що тоді, коли її немає, а ми хочемо пити чи помитися. Усе живе на Землі — і ти також — існує завдяки воді.

Якщо вода в калюжі спокійна, ти можеш побачити в ній своє відображення, як у дзеркалі. Твоє тіло більш як на половину складається з води. Водою вкрито дві третини поверхні Землі.

Вода замерзає, коли термометр показує нуль градусів Цельсія (0 °C).

Вода — це дощ і туман, іній, паморозь, сніг і лід. А ще пара! Вода може бути страшною силою, що змінює все на своєму шляху. А холодний сніг узимку допомагає Землі зберігати тепло.

Де в природі можна зустріти воду? Як значення має вода в природі? Де можна використати воду? Чи правильне твердження, що вода нас годує?

76

Сучасні форми роботи,
цікаві дітям

Тексти для слухання та обговорення
розвивають природну допитливість
учнів, вчать критично і творчо
мислити, допомагають пізнавати
себе і світ

ЯК РЕКЛАМУЮТЬ ХАРЧОВІ ПРОДУКТИ

Для чого потрібна реклама? Чому реклама важлива для людей? Де можна побачити і почути рекламу? Розглянь зразки реклами: пригадай, яку рекламу продуктів зараз показують на телебаченні. Як це ти найкраще згадуєш з реклами: на паровозика, люду, журуну чи на тата? Ознай рекламні персонажі. Що в них спільного? Як кольори використовують в рекламі? Чому реклама заганяють? Чи тільки корисні продукти рекламуються?

СТВОРЮЄМО РЕКЛАМУ ЗДОРОВОЇ ЇЖИ

КРОК 1 Об'єднайтеся в групи. Виберіть продукт, який ви хочете прорекламувати.

КРОК 2 З'ясуйте, чим корисний цей продукт. Що ви хочете повідомити про нього?

КРОК 3 Визначте, кому в першу чергу ви хочете запропонувати цей продукт.

КРОК 4 Придумайте, якою саме буде ваша реклама: плакат, листівка, аплікація, ролик, міні-реп та ін. У будь-якому разі вона має бути дотепною і яскравою, містити правдиву інформацію.

61

МОЯ РОДИНА

Моя мама і бабуся — дитячі лікарі. Тато лікує тварин. Він ветеринар. А мій дідусь ремонтує машини. Машини теж треба лікувати. І я хочу стати лікарем, коли виросту. Але ще не знаю яким.

Моє родинне дерево

Розкажи про професії членів сімейної родини. Знайди кожному із них на фото.

Розкажи про свою родину. Ким працює твоя бабуся, бабуся і дідусь?

А ким ти хочеш стати, коли виростеш? Розглянь намальоване родинне дерево і створи своє.

Модельні тексти —
зразок для власних
розповідей дітей

ТЕМАТИКА ВІДОБРАЖАЄ ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ, ВИЗНАЧЕНІ ДЕРЖАВНИМ СТАНДАРТОМ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Змістові лінії природничої галузі реалізуються поступово, за концентричним принципом

■ Навчання через спільну працю та моделювання реальних життєвих ситуацій, спостереження, дослідження

■ Розроблена система завдань — можливість використання не лише в школі, а й для інших форм навчання

■ Сучасна візуальна складова: ілюстрації, схеми, інфографіка

■ Алгоритми для проведення експериментів

Для вправних читачів

Театралізація — вільна інсценізація на тему тексту, прочитаного вчителем

QR-код
Відеоматеріали,
презентації до уроків

Я НА ВУЛИЦІ

Безпека на вулиці. Як переходити дорогу?
Як поводитися в громадському транспорті?
До кого звертатися, якщо заблукає (забулася) на вулиці?

Спочатку ліворуч ти подивись.
Немає машин? — Іти маєш право,
Якщо машин немає і справа!

Хто такі пішоходи, пасажери і водії?
Для чого потрібні дорожні знаки?
Хто має звертати увагу на дорожні знаки — пішоходи, пасажири чи водії?
Як поводитися пішоходи на перехресті?
Яким треба бути, коли переходиш дорогу?
Поясни значення кольорів світлофора.

28

ТВАРИНИ ДИКІ ТА СВІЙСЬКІ

Порівняй дві групи тварин: хто сам добуває собі їжу, бачить, дотримався на погоню, а про кого турбота людини? Ділимо свої тварини до двох груп. Знайди спільне в обох групах.

Подивись на малюнок. Кого людина приручила найранше? Навіщо людина одомашнювала диких тварин?

Окрема сторінка — покрокові фотоінструкції для виготовлення виробу, пов'язаного з темою тижня

КОЛОБІГ ВОДИ В ПРИРОДІ

Аплікація

Для роботи потрібні: кольоровий папір (блакитний, синій), ножиці, клей, фломастери.

На внутрішньому боці оплести венець.

85

ВЕСЕЛИЙ ОЛІВЕЦЬ

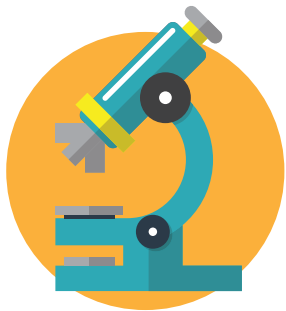
Для роботи потрібні: кольоровий папір, клей, пеналчик для роботи з клеєм, лінійка, ручка або олівець, серветки, ножиці.

11

Я ІДУ ДО ШКОЛИ

Що роблять у школі? Навіщо мені ходити до школи? Як проходить шкільний день?
Як поводитися в школі? Що покласти в ранець? Як правильно носити ранець?
Який я? Яка я?

З яким настроєм діти йдуть до школи? А ти з яким?

Що роблять діти, зображені на малюнку?

Назви шкільні приміщення. У яких із них ви вже побували? Для чого вони? Як там потрібно поводитися?

Що роблять дорослі?

Люди яких професій допомагають тобі навчатися в школі?

Знайди позначки на малюнку. Що на них зображено? Навіщо потрібні ці позначки?

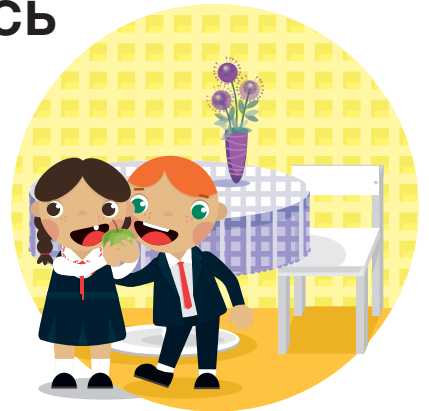
Що ти бачиш праворуч і ліворуч від школи?

Що ти робитимеш у школі? Подивись на позначки вгорі і розкажи.

ЯК ПОВОДИТИСЬ У ШКОЛІ?

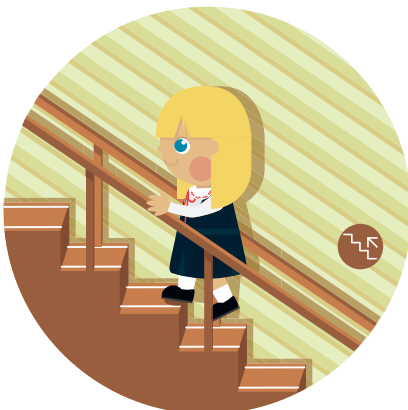
Порівняй пари малюнків.
Знайди відмінності.

Поведінку яких дітей ти
вважаєш правильною?

Склади правила поведінки
у школі за малюнками.

Починай так: «На уроці
потрібно...» або «На уроці
не можна...».

Чи потрібні, на твою думку,
правила поведінки в школі?

Дай дітям імена
і розкажи, куди вони йдуть. →

У кого завеликий ранець?

Хто з дітей неправильно
носить ранець?

Чому важливо правильно
носити ранець?

Навіщо на ранці
світловідбивачі?

Склади до ранця речі, необхідні для навчання в школі. Чому ти обрав саме їх?

ЩО ПОКЛАСТИ В РАНЕЦЬ?

Шкільний ранець — це дім для шкільного приладдя. Утримуй його в чистоті. Кожній речі — своє місце!

Скільки дітей ідуть? Скільки стоять? Яких більше?

ЯКИЙ Я? ЯКА Я?

Кого називаємо однокласниками та однокласницями? Розкажи про свій клас. Скільки в ньому хлопчиків, а скільки — дівчаток? Хто сидить за партою поряд: ліворуч, праворуч, попереду, позаду? Назви їхні імена.

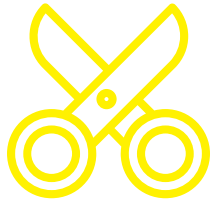
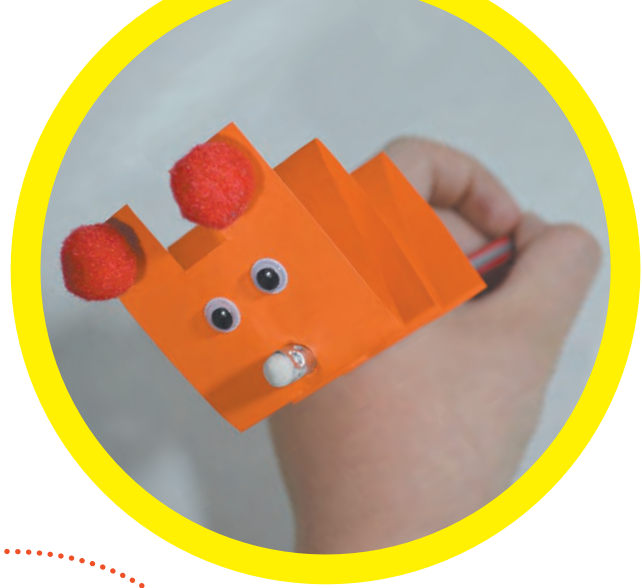
Опиши дітей на малюнку: який у них настрій, що люблять, про що мріють. Що в них спільного, а чим відрізняються? Попрацюйте в парі: зробіть малюнок за зразком і розкажіть про себе.

ВЕСЕЛИЙ ОЛІВЕЦЬ

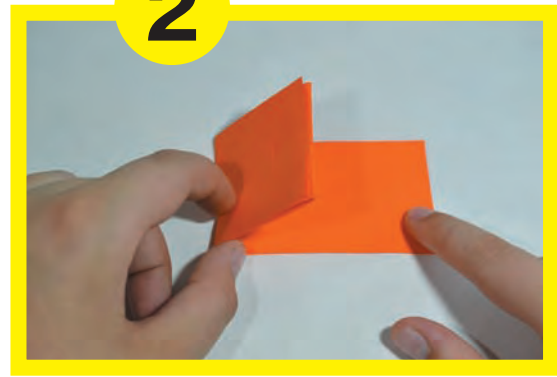

Для роботи потрібні:

кольоровий папір, клей, пензлик для роботи з клеєм, лінійка, ручка або олівець, серветки, ножиці.

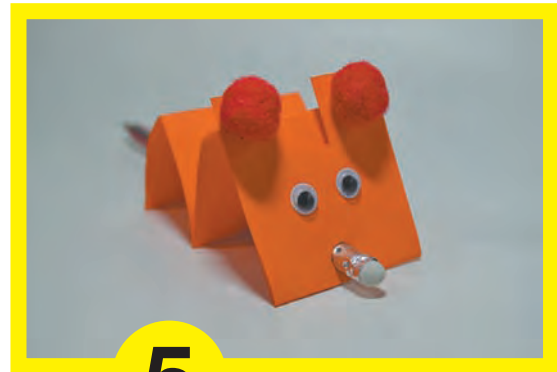
1

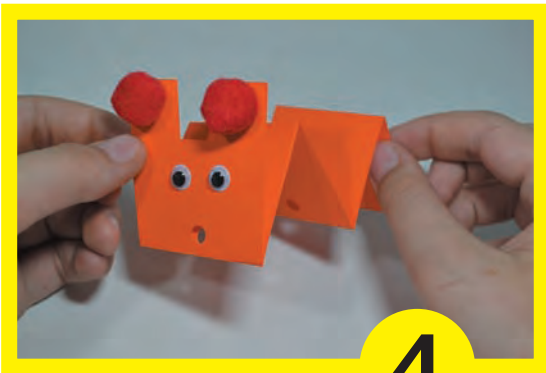
2

3

5

4

Я ПІЗНАЮ СВІТ

Що таке довкілля? За допомогою яких органів чуття людина пізнає світ?
Жива і нежива природа. Людина — частина природи і суспільства.

Опиши, що ти бачиш на малюнку. Позмагайтеся, хто знайде більше рукотворних (зроблених людьми) об'єктів. Знайди спільне і відмінне в качки та дрона. Що із зображеного належить до живої природи, що — до неживої? Уяви себе серед людей на малюнку: що ти можеш почути? Які з цих звуків належать живій природі, а які — ні? Які об'єкти живої і неживої природи ти бачиш у класній кімнаті? Опиши, які вони.

ПРИРОДА

ДОВКІЛЛЯ

Створене руками людини

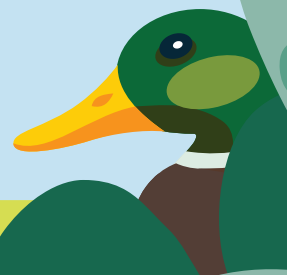
ЖИВА

народжується, дихає,
живиться, рухається,
росте, вмирає

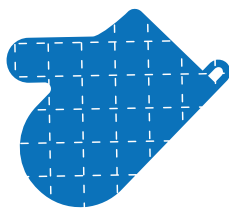

НЕЖИВА

повітря, ґрунт,
вода, Сонце,
Місяць

ЯК ЛЮДИНА ПІЗНАЄ СВІТ?

Як ми дізнаємося про те, що відбувається довкола? У нас є **5 ОРГАНІВ ЧУТТЯ**, які надсилають сигнали до мозку: очі, вуха, ніс, язик і шкіра по всьому тілу. Усі разом вони допомагають нам спостерігати і пізнавати світ. **ЗІР, СЛУХ, НЮХ, СМАК** і **ДОТИК** — це наші відчуття.

Що роблять діти на фотографіях? Що відчувають? За допомогою чого вони пізнають світ? Як пов'язані з органами чуття зображені предмети? Знайди на ілюстраціях парні об'єкти.

ЯК ЛЮДИНА ВИВЧАЄ ПРИРОДУ?

Для чого призначені ці предмети?
На які групи їх можна поділити?
Назви прилади, на яких зображено цифри.

Навіщо людині спостереження?

Навіщо людина виконує вимірювання?

Навіщо людині досліди?

Склади речення за зразком: "За допомогою
термометра (...) вимірюють температуру
(...)".

Як допомагають пізнавати світ книжки,
телебачення, інтернет?

- 1 телескоп
- 2 мікроскоп
- 3 підзорна труба
- 4 лупа
- 5 лінійка
- 6 кантар
- 7 термометр
- 8 годинник

СПОСТЕРІГАЄ

ВИМІРЮЄ

ПРОВОДИТЬ ЕКСПЕРИМЕНТИ

15

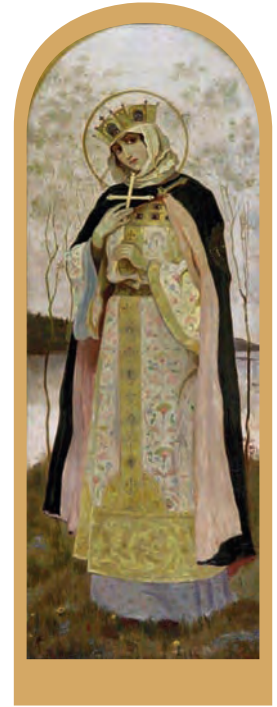
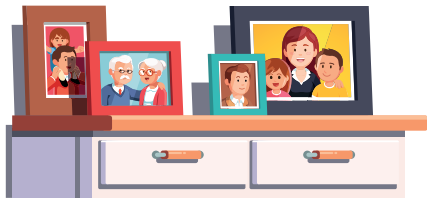

ЯК ЛЮДИНА ВИВЧАЄ МИНУЛЕ?

Щоб розвиватися, рухатися далі, творити, треба знати, що було до нас, у минулому. Ти маєш знати історію свого роду, свого міста чи села, своєї Батьківщини — України, історію людства.

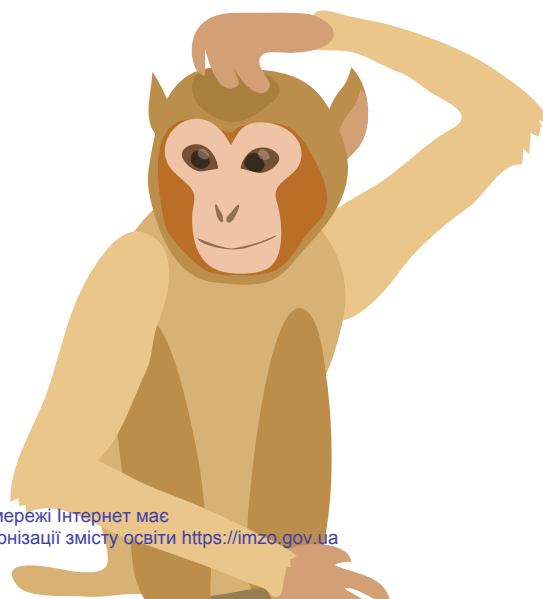
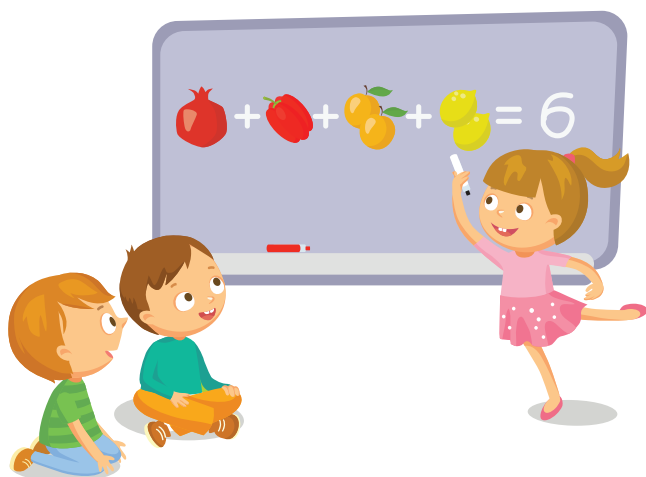

Що таке минуле? За допомогою ілюстрацій розкажи, що допомагає людям вивчати минуле. А як ще можна дізнатися про минуле? Які речі в тебе вдома розповідають про минуле твоєї сім'ї?

ЧИМ ОСОБЛИВА ЛЮДИНА?

Як будуть поводитися тварина і людина, якщо загубляться; знайдуть шпаківню з пташенятами; отримають кубики з буквами? Що спільного в людини і тварини? Чим вони відрізняються? Хто мислить? Хто розмовляє? Хто працює? Хто може малювати картини, створювати музику?

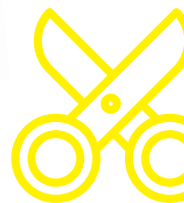
ГАРБУЗ

Аплікація з природних матеріалів

Для роботи потрібні:

кольоровий картон
із контурним малюнком,
насіння, клей ПВА, пензлик
для клею, вологі серветки.

1

2

3

4

МІЙ ВІЛЬНИЙ ЧАС

Як люди проводять вільний час? Хто ж не любить мультфільмів!
Чому люди ходять у кіно, театр, у музеї? Як доглядати за кімнатними рослинами.
Про поведінку в театрі, кіно та ін.

ХЛОПЧИК ОХ

Познайомтесь: хлопчик Ох,
Охає за десятьох!
Ранок стеле світлу путь,
Школярі до школи йдуть.
Тільки Ох прилип до ліжка:
— Ох! Полежу ще хоч трішки!
Для Максима, Юри, Клави —
Для усіх урок цікавий.
Ох зіває в кулачок:
— Ох! Як довго йде урок!..
Триста кроків до кіно,
Пішки був би там давно,
Та сидить Ох і чекає:
— Ох! Трамвая щось немає.
Мчить на санках із гори
Цілий поїзд дівтори.
Тільки Оха там нема:
— Ох! Мороз мене пройма!

І Андрійко, і Миколка
Кличуть Оха грати в футбол.
Ох із місця анітрішки:
— Ох! Болять у мене ніжки...
Сонце гріє гаряче,
Сонце гріє, аж пече.
Тільки Оху це байдуже:
— Ох! Вода холодна дуже...
На рибалці ми удвох,
Вудку взяв і хлопчик Ох,
Та заснув там: люлі-люлі!..
Ловись рибко... із каструлі!..
Коло вогнища хлоп'ята,
Дрова Ох пішов шукати.
Як пішов, то й не прийшов —
Ані Оха, ані дров!

Грицько Бойко

НАВІЩО ЛЮДИНІ ХОБІ?

Хобі — захоплення, улюблене заняття на дозвіллі. Навкруги стільки всього цікавого! Варто спробувати.

Про які захоплення розповідають малюнки? Які ще захоплення бувають? Навіщо людям хобі? Розкажи про своє улюблене заняття. Які хобі у твоїх рідних? Які спільні захоплення є у вашій сім'ї? Дізнайся, які спільні захоплення є у дітей твого класу.

← Хто головний герой вірша? Як його звати і чому? Які улюблені заняття у його однокласників у вільний від уроків час? Скільки імен згадано у вірші? Назви їх. Як хлопчик Ох проводить свій вільний час? Які в нього улюблені заняття? Чи цікаво дружити з Охом? Із якими людьми, на твою думку, цікаво дружити?

ХТО Ж НЕ ЛЮБИТЬ МУЛЬТФІЛЬМІВ!

Перший український мультфільм — **«КАЗКА ПРО СОЛОМ'ЯНОГО БИЧКА»**. Його створили майже сто років тому в Одесі. Фігури героїв були зроблені з паперу і мали рухомі деталі.

«КОЗАКИ» — серія мультфільмів, головними героями якої є козаки Око, Грай і Тур.

«ЯК ПЕТРИК П'ЯТОЧКІН СЛОНИКІВ РАХУВАВ» — історія про непосидючого рудого хлопчика, який уві сні потрапляє до Африки і стає вихователем слоненят.

«КАПІТОШКА» — історія про дружбу веселої краплинки літнього дощу та Вовченяти.

Подивись один зі згаданих мультфільмів. Чи сподобався він тобі? Чому? Що тобі найбільше запам'яталося?

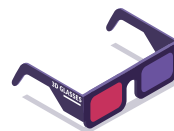

Із яких мультиків ці герої?
Розкажи про свій улюблений мультфільм.
Дізнайся в батьків про їхній улюблений мультик.
Подивіться його разом, розкажи про свої враження.
Запитай, які мультфільми люблять твої однокласники.
На що ти звертаєш увагу, коли вибираєш мультфільм
для перегляду — на героїв, музику тощо?

ЧОМУ ЛЮДИ ХОДЯТЬ У КІНО?

У кіно є своя особлива магія.
Дивлячись фільм, ми стаємо части-
ною дивовижної історії — чарівними
істотами, супергероями, сміливими
воїнами, неймовірними геніями,
підкорювачами нових земель.

Чому люди ходять у кіно, театри, музеї та на виставки, якщо
є телевизор, інтернет? Розкажи, де буваєш ти. Який фільм тобі
найбільше сподобався останнім часом? Де можна дізнатися,
які фільми показують? Де придбати квитки? Як слід поводитися
в кінотеатрі?

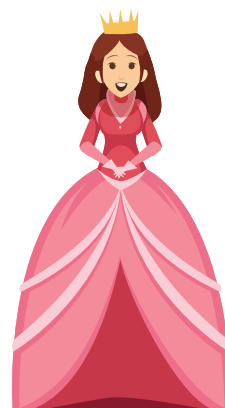
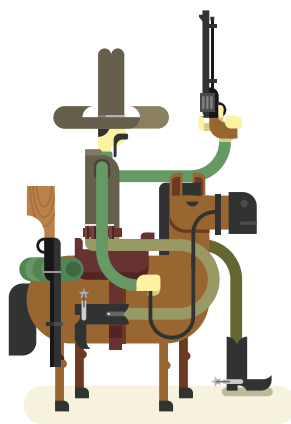

Подивись на героїв.
Спробуй вгадати, хто вони,
який у них характер.

Про який фільм розповідає
афіша? Як ти гадаєш, він
буде схожий на казку Шарля
Перро?

Чи показували цей фільм раніше?
Коли його можна буде побачити?

Який це по порядку місяць осені?

ТЕАТР

— Швидше! — підганяла бабуня Йоася Кубу і Бубу. — Бо спізнаємося!
— Ну то й що, хіба хвилин на п'ять! — легковажно махнула рукою Буба.
— До театру не годиться запізнюватися! — строго напучувала бабуся. — Бо це заважає і акторам, і глядачам! І загалом це ознака... неповаги!

— Уперед, в атаку! — загорланили Куба і Буба, побачивши натовп глядачів у гардеробі.

— Діти, що ви робите! — зойкнула якась літня жінка. — Ми всі чекаємо!

Однак близнюки її вже не почули, бо наполегливо проштовхувалися до гардеробниці.

— Будь ласка! — видихнула Буба, простягаючи їй свою курточку.

— А це моя! — вигукнув Куба, стаючи коло Буби. — Можете повісити їх на один гачок.

— Не можу, зітхнула гардеробниця, дивлячись на куртки.

— Тоді на різні, — ласкаво погодився Куба.

— На різні теж не можна. На обох куртках обірвано петельки. Це трохи негарно приходити в таких куртках до театру.

...На щастя, вистава ще не почалася — попри те, що останній дзвінок щойно продзвенчав.

— Наші місця отам! — вигукнув Куба й почав проштовхуватися в напрямку трьох вільних місць.

— Кубо! — дорікнула йому бабуся. — Як я тебе вчила?

Куба зупинився посередині ряду й замислено поглянув на неї.

— А-а-а-а, точно! — раптом вигукнув він. — Коли йдеш на своє місце в театрі, кіно чи деінде, потрібно йти обличчям до людей, які сидять у нашому ряду, а не спиною! Ти про це, бабусю?

— Про це! — буркнула бабуся.

— Може б ти, хлопче, врешті зліз із моєї ноги? — почувся чийсь голос.

Світло почало гаснути, аж раптом бабуня почула тихе дзижчання.

— Я завела будильник у годиннику! — пояснила Буба. — Щоб нагадати тобі, бабусю, вимкнути мобільний перед виставою! Ти вимкнула?

За Гжегожем Касдепке

Про які правила поведінки в театрі йдеться в оповіданні? Чи дотримувалися їх Куба і Буба? Як не треба поводитися в кінотеатрі, музеї, на екскурсії?

ЯК ДОГЛЯДАТИ ЗА КІМНАТНИМИ РОСЛИНАМИ

Чи є серед зображених рослин такі, що ростуть у твоєму класі та вдома?

Зверни увагу на умовні позначки і розкажи про особливості догляду за рослинами: чи часто їх треба поливати, на сонці чи в тіні розміщувати.

Якій із зображених рослин потрібно найбільше сонячного світла? Яка потребує найменше води?

Розкажи за малюнками, що необхідно для догляду за кімнатними рослинами.

Навіщо люди вирощують кімнатні рослини?

1 Монстера

2 Алое

3 Драцена

4 Сансевієрія

5 Фікус

6 Пальма

2

3

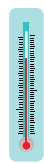
4

5

6

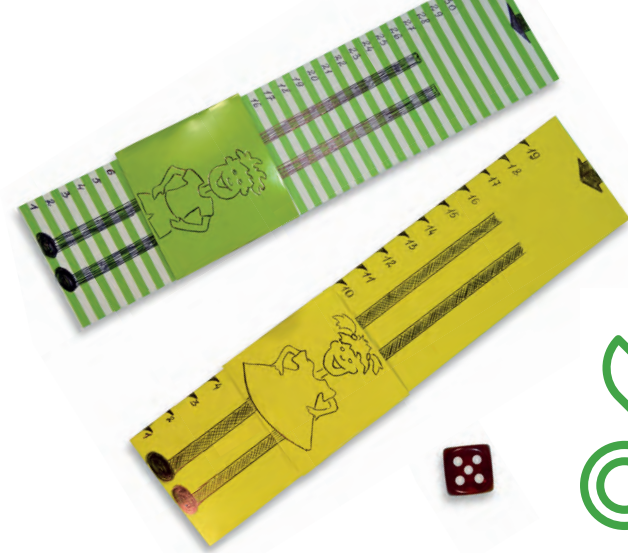

ГРА «ЗРОСТАЙКО»

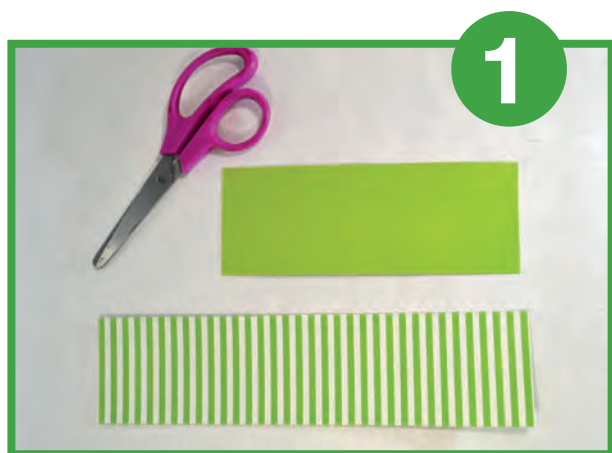
Для роботи потрібні:

картон двох кольорів, клей, пензлик для роботи з клеєм, лінійка, ручка або олівець, серветки.

1 На картоні накресли два прямокутники. Виріж заготовки.

2 Розміть заготовку: нанеси шкалу з цифрами на більшу заготовку.

3 Якщо хочеш, задекоруй: намалюй хлопчика або дівчинку чи наклеї картинку.

4 Зігни меншу заготовку та склей.

Я НА ВУЛИЦІ

Безпека на вулиці. Як переходити дорогу?
Як поводитися в громадському транспорті?
До кого звертатися, якщо загубився (загубилася)
на вулиці?

Спочатку ліворуч ти подивись.
Немає машин? — Іти маєш право,
Якщо машин немає і справа!

Хто такі пішоходи,
пасажери і водії?

Для чого потрібні
дорожні знаки?

Хто має звертати увагу
на дорожні знаки —
пішоходи, пасажери
чи водії?

Як поведуться
пішоходи на малюнках?

Яким треба бути, коли
переходиш дорогу?

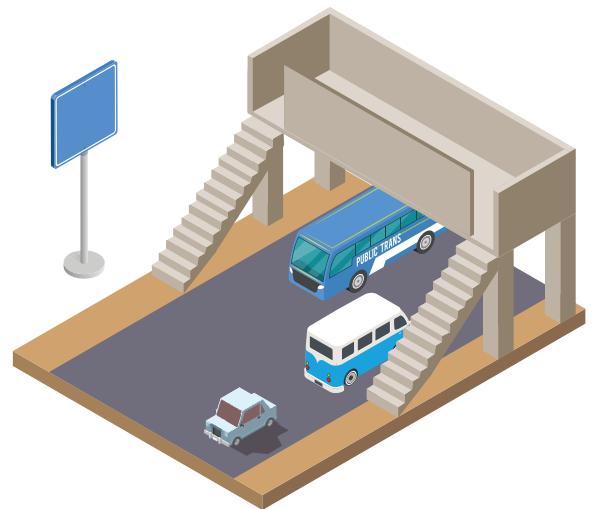
Поясни значення
кольорів світлофора.

Наша «зебра» не проста —
 Без копит і без хвоста,
 Не гуляє, не біжить,
 Серед вулиці лежить,
 Щоб дізнались я і ти,
 Де дорогу перейти.

По дорозі йдуть машини,
 Небезпечні для людини.
 Водії, не слід спішити:
Обережно! Школа! Діти!

Там, де вулиця широка
 І машини в два потоки,
 Людям важко перейти,
 Треба вихід нам знайти.
 Під землею є прохід —
 Це **підземний перехід**.

За Вірою Пароноюю

Які знаки мають стояти біля переходів?
 Який перехід, на твою думку,
 є найбезпечнішим?
 Про які знаки йдеться у вірші?
 Що позначають зображені знаки?
 Порівняй їх за формою, кольором
 і розміром.

104

СЛУЖБА
ГАЗУ

103

ШВИДКА
ДОПОМОГА

ТАМ, ДЕ ВСІ ПОСПІШАЮТЬ

Хто такі пожежники, знають усі. За сигналом тривоги мчать вони на допомогу, їдуть на червоних автомобілях пожежу гасити. У них і сигнал особливий — **СИРЕНА**. Як загуде, то всі почують! Це для того, щоб їм дорогою поступалися.

А якщо хтось дорогу перебігатиме, водій одразу ж загальмує. І так час втратить. Коли приїде на пожежу, то від будинку нічого не залишиться.

Поспішає до хворого швидка допомога. На ній червоний хрест намальований, їй теж сирену поставили. Не можна її навіть на секунду затримувати, лікар має швидко до хворого приїхати.

Інші автомобілі також поспішають у своїх справах. Везуть продукти в магазини, бетон і цеглу — на будівництво.

Мчать автобуси, трамваї, тролейбуси, різні автомобілі. У них люди їдуть: одні — на роботу, інші — додому, а хтось у спортзал чи в гості. На вулиці багато людей, вони теж їдуть у своїх справах. Біжать машини — по дорогах, по мостах, у тунелях. На вулиці всі поспішають. І не тільки на тій, де ти живеш, а на всіх. І ніхто не має заважати ні водіям, ні пішоходам. Там повинен бути порядок. Один для всіх. І ти теж його дотримуйся.

Іван Серяков

Які машини не можна затримувати на дорозі? Чому? Навіщо машинам сирени?
Що буде, якщо не дотримуватися правил поведінки на дорозі?

ЗАВЖДИ ДОПОМОЖУТЬ

ЯК ВИКЛИКАТИ РЯТУВАЛЬНУ СЛУЖБУ

101

ПОЖЕЖНА
СЛУЖБА

- 1 Набери безкоштовний номер рятувальної служби.
- 2 Розкажи, що сталося.
- 3 Назви адресу.
- 4 Повідом своє прізвище та ім'я.

102

ПОЛІЦІЯ

Хто зображений на ілюстраціях?
Що зображено?

Опиши людей і автомобілі.
Коли їх викликають? За якими номерами треба телефонувати?

Що роблять працівники поліції, швидкої допомоги, пожежної охорони? Навіщо цим людям форма?

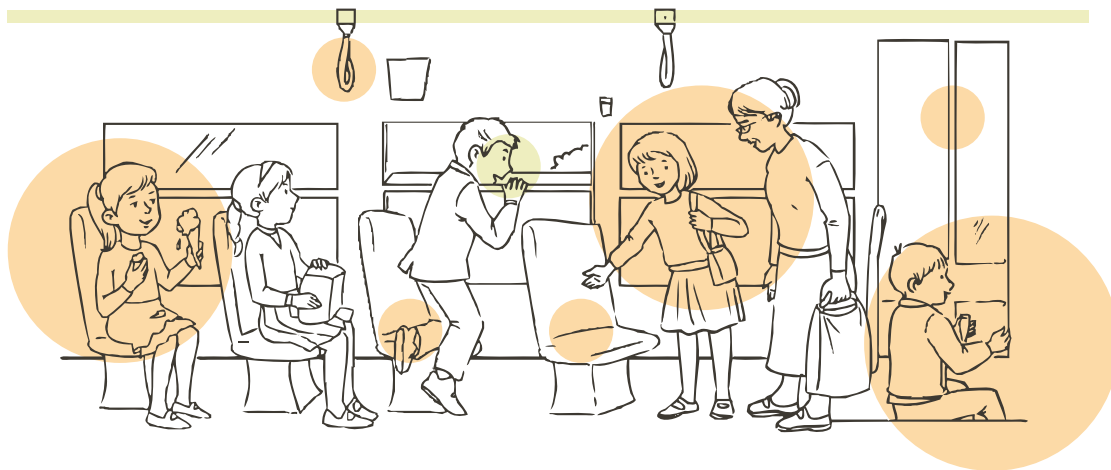
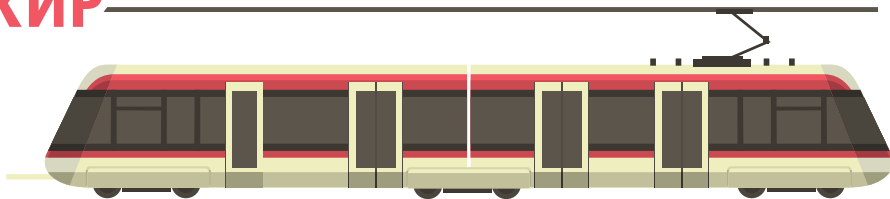
Що спільного в усіх номерах рятувальних служб? А що відмінного?

Потренуйтеся в парах викликати рятувальну службу.

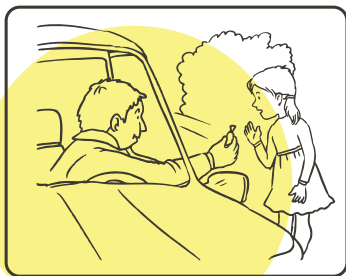
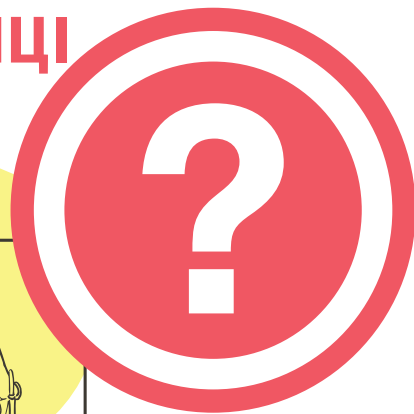
ТИ — ПАСАЖИР

Як поведуться діти в автобусі?
Склади правила поведінки
в громадському транспорті.
Скільки в тебе їх вийшло?
А скільки придумали
однокласники?

ЯКЩО ЗАГУБИШСЯ НА ВУЛИЦІ

До кого з цих людей можна звернутися, якщо загубишся на вулиці?

1
Накресли коло та виріж.
Також виріж фото.

2
Приклей фото на кольоровий круг так,
щоб по краях були однакові відступи.

3
За допомогою двостороннього скотчу
закріпи заготовку на прищіпку.

СВІТЛОФОР

Для роботи потрібні:
кольоровий папір, фото,
прищіпка для білизни, ножиці,
клей, двосторонній скотч.

Поділись враженнями про
роботу, закріпивши своє фото
на світлофорі.

- Не все вдалося
- Є запитання
- Усе вийшло

ОСІНЬ

Барви і звуки осені. Осінь в місті і селі. Рослини восени. Види рослин і їхня будова. Навіщо потрібен прогноз погоди? Як одягатися восени?

Нарядилась осінь
В дорозе намисто,
Золоте волосся
Розплела над містом.
Кольорові фарби вийняла з кишені
І малює
жовтим по зеленім.

Здогадатись можна
В парку по деревах:
Є червона фарба
В неї і рожева...
Ще й відтінків різних
Безліч осінь має,
А стрункі ялинки боком оминає...

Марія Хоросницька

НАВІЩО НАМ ПРОГНОЗ ПОГОДИ?

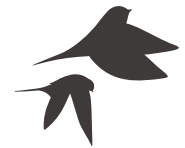
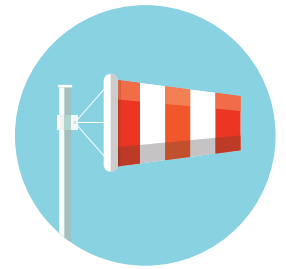
Що саме ми хочемо дізнатися, коли питаємо про погоду?

Для чого потрібен прогноз погоди?

Людам яких професій, на твою думку, дуже важливо знати прогноз погоди?

Які знаки показують хмарність, опади, силу вітру?

Намалюй знаки для сьогоднішньої погоди.

За допомогою малюнків назви 3 прикмети гарної погоди і негоди.

Із яких джерел ми отримуємо інформацію про погоду?

Як колись люди могли прогнозувати погоду без телебачення та інтернету?

Запитай про народні прикмети погоди в батьків. Як можна пояснити ці прикмети?

буде гарна погода

← Доведи, що на малюнку зображено осінь. Що можна побачити й почути в осінньому парку?

Якою є погода восени?

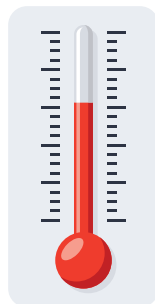
Опиши одяг дітей.

Як треба одягатися восени?

Назви осінні місяці.

Чому вони так називаються?

Якими барвами осінь розфарбує природу?

погода погіршиться

ОСІНЬ У СЕЛІ

Розглянь малюнок.

Що люди роблять восени в полі і в саду?

Назви овочі на ілюстрації.
Які ще овочі ти знаєш?

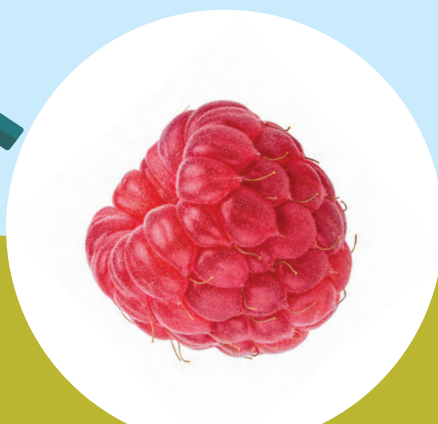
Назви фрукти на фотографіях.
Які з них ростуть на деревах,
а які – на кущах? На які групи
їх можна поділити?

Які із зображених фруктів
збирають улітку, а не восени?

Чого більше зображено —
овочів чи фруктів? На скільки?

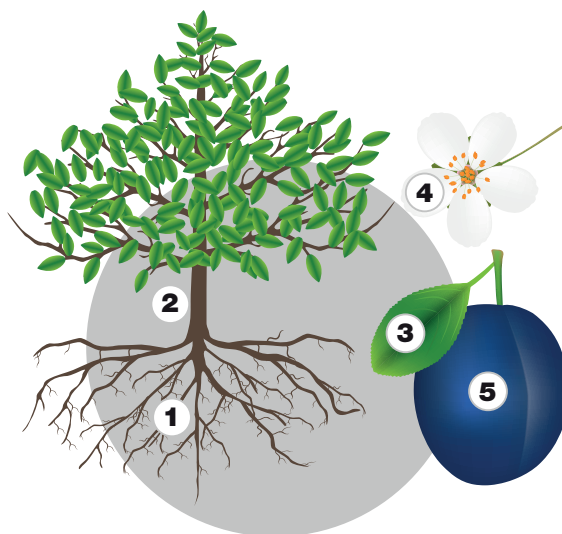
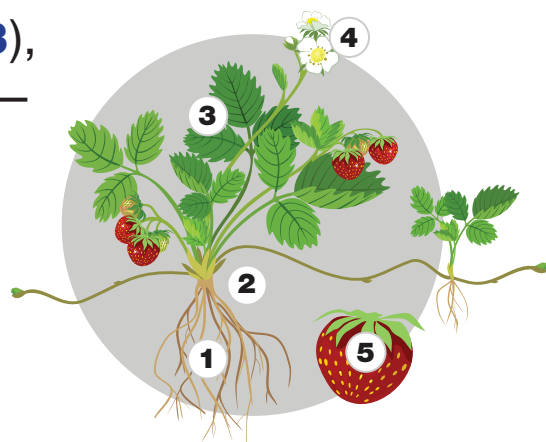
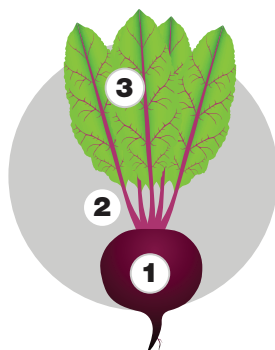
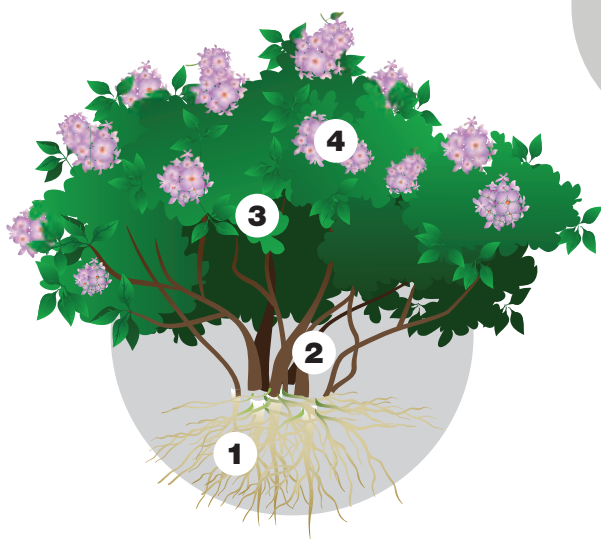
Як часто ти їси овочі і фрукти?
Які найбільше любиш?

БУДОВА РОСЛИН. ВИДИ РОСЛИН

Корінь (1), стебло (2), листок (3), квітка (4), плід з насінням (5) — це органи рослин.

Дерева, кущі, трав'янисті рослини — це форми рослин.

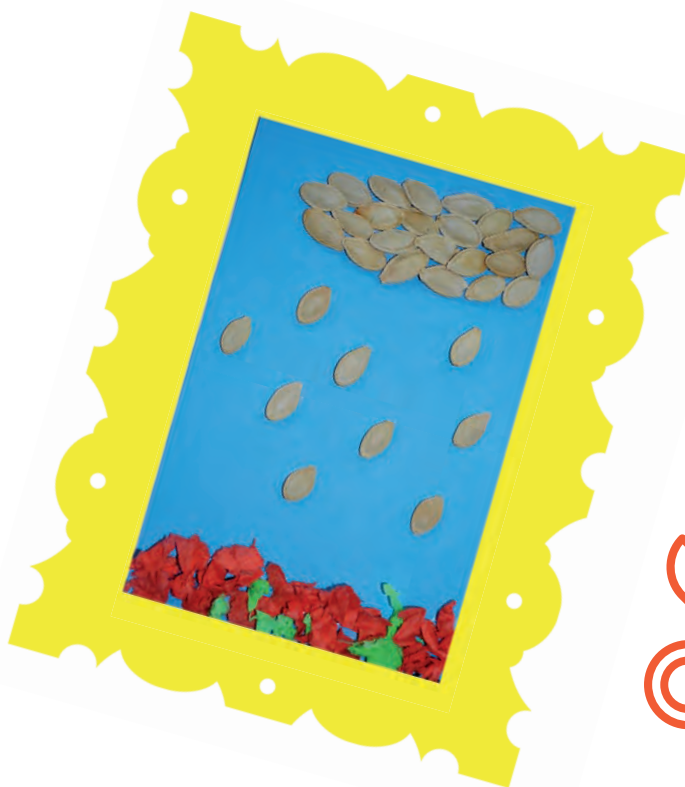
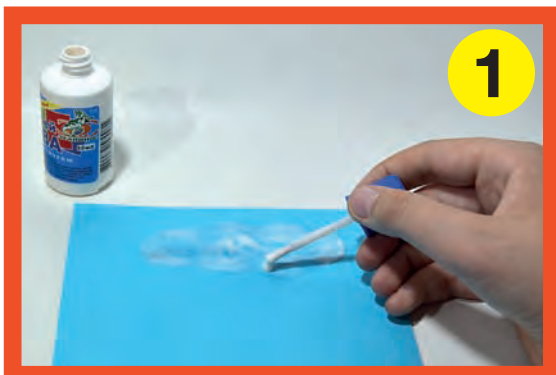

Опиши рослини на малюнку. Знайди їхні частини. Що в них спільного, чим відрізняються?

Як розрізнити дерева, кущі і трав'янисті рослини?

Як називається стебло дерева?

Назви плоди на малюнку. Які ще плоди ти знаєш? Які з них ростуть на деревах, а які — на кущах? Які соковиті, а які сухі?

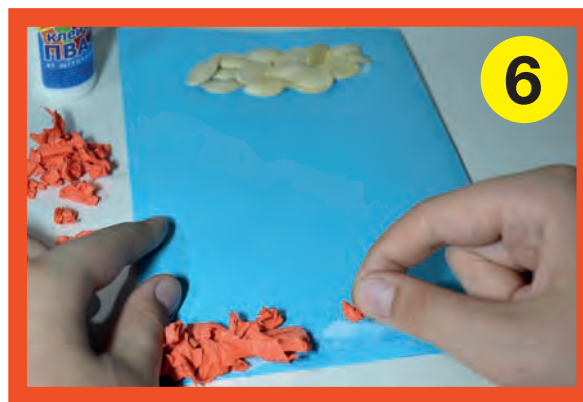

ОСІНЬ

Аплікація з природних матеріалів

Для роботи потрібні:

гарбузове насіння, кольоровий гофропапір — помаранчевий та зелений, кольоровий картон, клей ПВА, пензлик для роботи з клеєм, лінійка, серветки.

МОЯ СІМ'Я

З кого складається сім'я? Професії членів родини. Які обов'язки мають члени сім'ї? Як піклуються про здоров'я у родині? Як ми відпочиваємо сім'єю? Що треба для того, щоб сім'я була щасливою?

СІМ'Я

Сім'я, давно вже кажуть, — це сім «Я».
Під нашим дахом весело і шумно.
Татусь, бабуся, матінка моя,
Сестричка, брат і песик наш розумний.
Коли вечірня настає година,
Збирається уся моя родина.
Лиш до вечері ми встигаєм сісти —
Вже кожен поспішає розповісти,
Як день пройшов і що було цікаво...
А потім ми п'ємо хто чай, хто каву.

Віолетта Дворецька

Батьки, рід, плем'я, родичі,
Батьківщина, родина, племінник.

Послухай вірш і порівняй його з малюнком. Чи всіх членів сім'ї зображено? Із кого складається твоя сім'я? Чим різні сім'ї подібні, а чим відрізняються одна від одної? Знайди серед наведених слів такі, що пов'язані між собою. Як ти розумієш їхнє значення?

МОЯ РОДИНА

Моя мама і бабуся — дитячі лікарі. Тато лікує тварин. Він ветеринар. А мій дідусь ремонтує машини. Машини теж треба лікувати. І я хочу стати лікарем, коли виросту. Але ще не знаю яким.

Моє родинне
дерево

Назви професії членів описаної родини.
Знайди кожного із них на фото.

Розкажи про свою родину. Ким працюють
твої батьки, бабуся й дідусі?

А ким ти хочеш стати, коли виростеш?

Розглянь намальоване родинне дерево
і створи своє.

ОБОВ'ЯЗКИ В СІМ'Ї

У нашій сім'ї всі працюють. Після роботи і школи ми хочемо відпочити. Але є ще хатні справи. Удома кожен має свої обов'язки. А дещо ми робимо всі разом. Тому в нашому домі чисто, тепло й затишно.

Розкажи, що зображено на малюнках. А як розподілені обов'язки у твоїй родині? Що робиш ти?

ХОЧЕМО БУТИ ЗДОРОВИМИ

«Щоб добре працювати, треба гарно відпочивати», — каже мій дідусь. «Бережіть здоров'я, дітки. Без здоров'я нічого не миле», — повторює бабуся.

І ми їх, звісно, слухаємося. У нас є улюблена галявина, де ми відпочиваємо. Розпалюємо вогнище, ставимо намет, готуємо шашлик. А потім граємо в ігри, розповідаємо історії і згадуємо різні кумедні випадки. Ми дуже любимо відпочивати разом.

Який малюнок відповідає тексту? За допомогою ілюстрацій розкажи, як піклуються про здоров'я в сім'ї. Розкажи, як відпочиває твоя родина. Як у твоїй сім'ї турбуються про здоров'я дорослих і дітей? Чому здоров'я називають найбільшим скарбом? Чи потрібно піклуватися про здоров'я здорової людини?

ПОГАНА НОВИНА

Жив собі хлопчик Максим. Йому було 6 років. Щоранку мама цілувала Максима і він прокидався. А тато грав із ним у футбол, читав книжки. І взагалі жили вони дуже добре. Та якось мама засмутила Максима.

— У тебе буде сестричка, — сказала мама.

Максим не хотів ділитися татом і мамою.

— У Тараса недавно з'явився брат. Він кричить. А їхні тато з мамою тепер зовсім не мають часу, — подумав Максим.

— Я не хочу ділитися своєю кімнатою. Мені не потрібні галас і брудні підгузки! Я сказав мамі, що не хочу ніякої сестри!

Та нічого не вдалося змінити. Сестричку таки принесли додому.

— Яка ж вона гарненька! — вигукнула бабуся.

— У неї сині очі! — прошепотів тато.

А Максим сидів у своїй кімнаті і нікого не хотів бачити. Аж ось відчинилися двері.

— Максимку, як я за тобою скучила! — сказала мама, обіймаючи сина.

— Потримай, вона так схожа на тебе, — запропонував тато. Він поклав дівчинку Максимові на коліна.

І раптом вона простягнула руку і схопила його за палець. А Максим відчув себе сильним і дорослим.

— Може, бути старшим братом не так вже й погано? А мама з татом любитимуть нас обох, — подумав Максим.

За Ларою Гендерсон Мегард

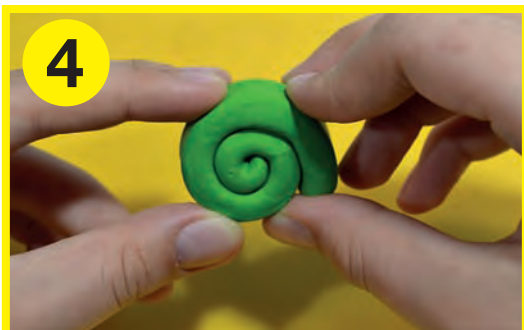
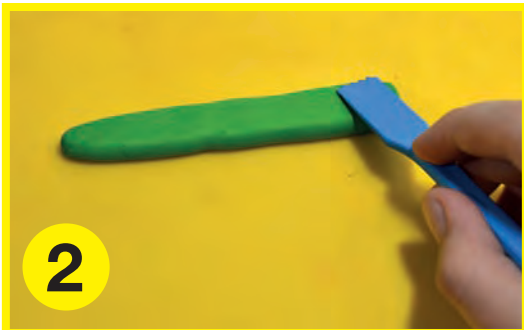

Прослухайте оповідання.

Чому засмутився Максим?

Як можна переконати Максима, що молодші братик чи сестричка — це дуже добре?

Скільки років буде сестричці, коли Максимові виповниться 8?

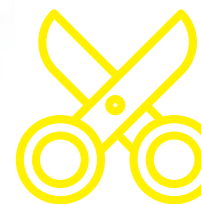
СІМ'Я РАВЛИКІВ

Ліплення

Для роботи потрібні:

пластилін, дощечка для роботи з пластиліном, стеки, вологі серветки.

МІЙ ДІМ. ХТО ДЕ ЖИВЕ

Для чого людині і тварині дім? Які бувають домівки? Яким має бути дім?
Із чого будують житла люди і тварини? Безпека і порядок у домі. Сам удома.

Позмагайтеся в парах, хто знайде на малюнку більше домівок тварин і людей. Чи є домом намет, трейлер? Чи однакове значення мають слова *будинок* і *дім*? Чи відрізняються будинки в місті й селі? Де чистіше повітря — у місті, селі чи в лісі? Опиши дім, про який ти мрієш.

ХТО ДЕ ЖИВЕ

Коли довго ходиш лісом, неодмінно натрапиш то на дупло, то на нірку чи нору, а може, навіть і на ведмежий барліг. Житла потрібні тваринам, щоб захиститися від негоди й хижаків, щоб вивести потомство, десь перепочити.

Навіщо тваринам дім? Назви тварин та їхні житла.
Які з них — під землею, які — на деревах і кущах,
а які — у скелях? Які ще житла тварин ти знаєш?
Домівка якої тварини здається тобі найдивовижнішою?

РІДНИЙ ДІМ

— Не пощастило мені з домівкою, — бідкався Равлик, — тісна, ще й носи її всюди за собою. Хочу без мушлі жити.

— То перебирайся в моє дупло, — заметушилася Білочка, — я тебе горішками пригощу.

Погодився Равлик, та довго потім жалкував. Поки виповз на високу сосну, то й ніч минула. Горішка не зміг розкусити і цілий день назад злавив.

— Краще живи зі мною під ялиною, — умовляв Зайчик.

Та не сподобалось Равлику і в зайчиковому домі — і хвоя колеться, і холодно. А тут Ховрашок:

— У нірці найтепліше!

— Не хочу лізти в нірку, — злякався Равлик, — краще я додому піду.

Відшукав мушлю і ніколи більше не залишав її.

— Стук-стук-стук, — просилися в гості дощові крапельки. Та щасливий господар не чув їх. Він солодко спав у своєму затишному домі.

Тетяна Чорновіл

Чому равлик повернувся у свою мушлю?

ЯКИМ МАЄ БУТИ ДІМ?

— А яким, на вашу думку, має бути дім? — запитала наша вчителька Тетяна Павлівна після того, як ми закінчили читати казку про трьох поросят.

— Теплим, — відповів Данило. Він ніколи не здавав верхнього одягу в гардероб. Ось і зараз сидів у куртці. Тому після його слів усі засміялися.

— Великим і просторим, — сказав Максим, який ніяк не міг дочекатися, коли їхня сім'я переїде в нову квартиру. Вони жили у трьох кімнатах: в одній — бабуся і дідусь, у другій — Максимова тітка з донькою, а в третій — Максим з татом і мамою.

— Красивим, — додала Аліна. Вона була першою красунею в класі — і це всі визнавали. До того ж дуже доброю.

— Міцним і безпечним, — зауважив Сергій, який уже другий рік ходив на карате. А ще він дуже добре вчився і повторював, що принцип «Сила є — навіщо розум?» — то дурниця.

— Затишним і щасливим, — сказала Катруся. Вона здебільшого мовчала. А коли говорила — то щось дуже важливе. Тому до неї усі дослухалися.

А як ти вважаєш: яким має бути дім? Обговоріть це питання у парах і висловіть спільну думку.

ПРИКАЗКА

Всякий двір хазяйським оком держиться.

Яке житло є найдавнішим? Яке сучасним? Чому ти так думаєш?

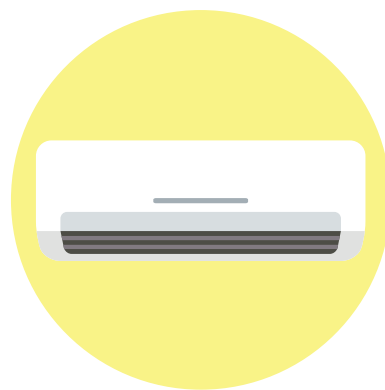
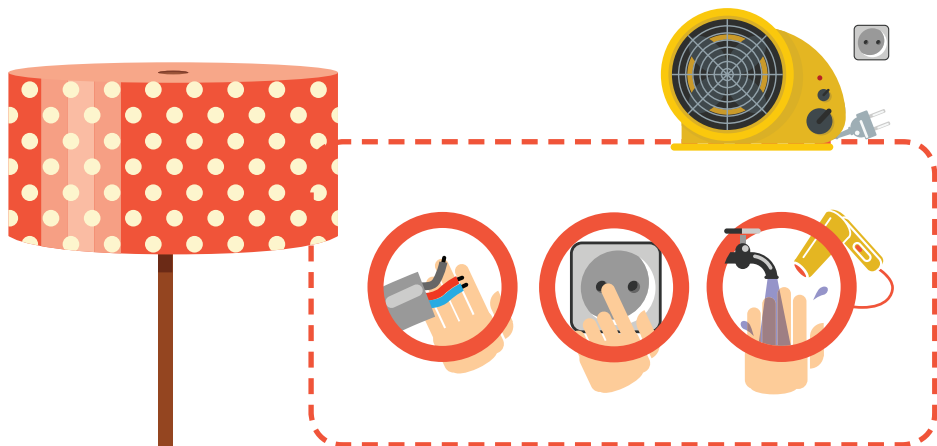
ЖИТЛО ЛЮДИНИ: КОЛИСЬ І ТЕПЕР

Дуже-дуже давно на Землі не було жодного будинку. Первісні люди ховалися від холоду й дощу в печерах, землянках. Пізніше почали будувати курені та намети з гілок, шкур тварин або дерну. Використовували природні матеріали, які могли знайти поблизу: дерево, глину чи каміння. (А на Півночі — навіть сніг і лід!)

Змішуючи глину із соломою, наші пращури ліпили цеглу і сушили її на сонці. Потім цеглу навчилися обпалювати. Житла стали міцнішими, не пропускали вологи. Сьогодні матеріалом для будівництва слугують цегла, бетон, скло, метал.

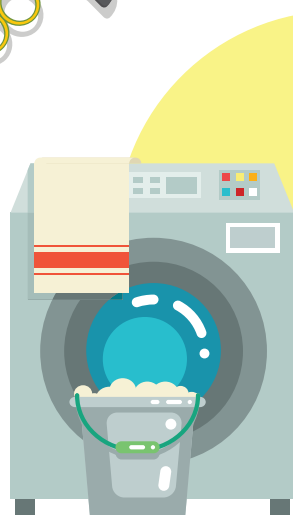
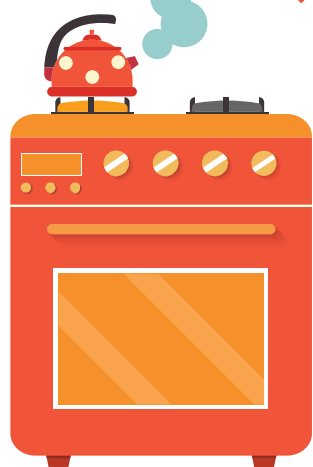
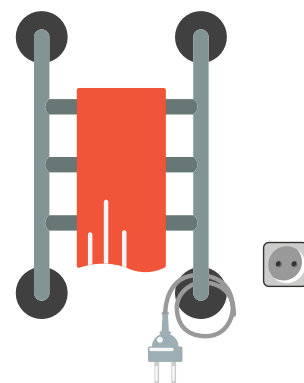
Із чого будували житла колись, а з чого — тепер? Чи залежать житла від того, у яких природних умовах (теплих чи холодних краях) живуть люди? Поцікався в батьків, із чого побудований твій дім.

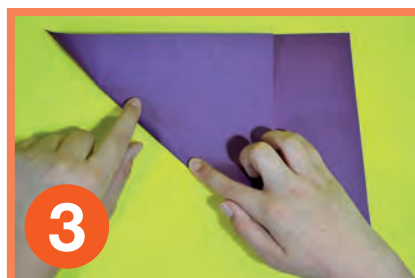

БЕЗПЕКА В ДОМІ

Яку користь приносять зображені речі?
Коли вони можуть стати небезпечними?
Якими з цих предметів ти можеш
користуватися самостійно, а якими — тільки
під наглядом дорослих? За малюнками склади
правила користування електроприладами.
Як ти можеш економити електроенергію?

БУДИНОЧОК ІЗ ПАПЕРОВОГО СТАКАНЧИКА

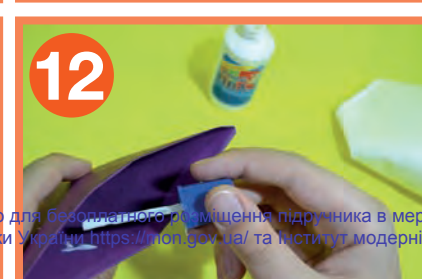
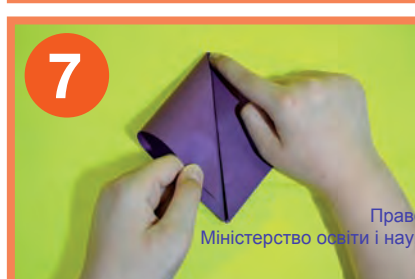
Для роботи потрібні:

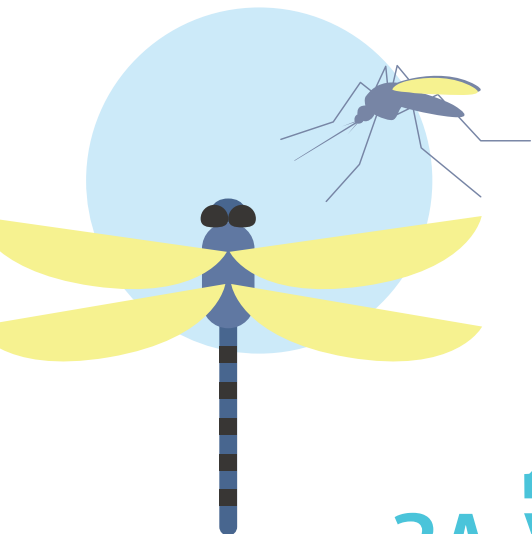
паперовий стаканчик, кольоровий папір, ножиці, фломастери або олівці, клей ПВА, пензлик для клею, серветки, степлер.

Із паперового стаканчика сформуї основу будиночка. Зафіксуї верх степлером.

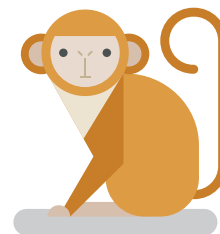
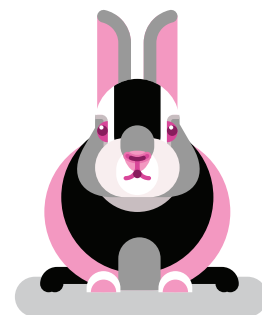
З аркуша кольорового паперу склади дах.

Приклеї дах до основи. Задекоруй за допомогою аплікації або розмалюї. Створи разом із друзями «Вулицю казкових будиночків».

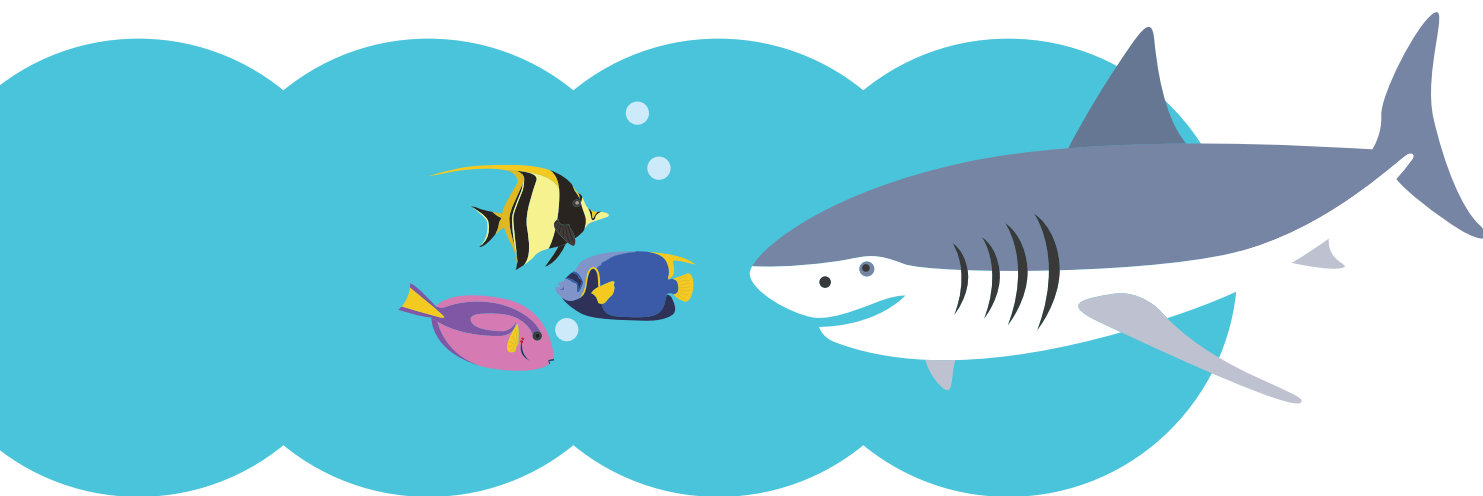

ДОГЛЯДАЮ ЗА УЛЮБЛЕНИМИ ТВАРИНАМИ

Хто може бути домашнім улюбленцем?
Як опікуватися домашніми улюбленцями?
Які обов'язки людини перед домашньою
твариною? Тварини дикі та свійські.

Назви тварин на малюнках. Хто з них не може
бути домашньою твариною? Чому? Що їдять
зображені домашні тварини? Які тварини
вигодовуються материнським молоком? На які
групи можна поділити тварин на ілюстраціях?
Назви спільні ознаки кожної групи.

ПРО ХОМ'ЯЧКА БОРИСА

У Віті жили папуга Гоша, кицьки Жозефіна і Стрілка, їжачок Колючка та хом'ячок Борис. Якось до Віті завітали шкільні товариші. Вони погралися з кицьками й побачили Бориса.

— А ти нам і не розповідав, що в тебе миша є...

— А це й не миша зовсім, а хом'ячок Борис, — заперечив Вітя.

— Усе одно. Ми з ним побавимось, — хлопці почали трясти клітку. Але Борис навіть вушком не повів.

Тоді хлопчаки заплескали в долоні і влаштували довкола клітки дикунські танці.

— Борисе, не спи! — кричали вони. — Не спи, соньку, бо змерзнеш...

І тут раптом Гоша вилетів із клітки і почав виробляти карколомні фігури над головами бешкетників.

— Ану зупиніться! — заверещав папуга. — Не бачите, спить Борис!

Хлопці аж роти пороззявляли.

— А чому? — запитав хтось.

— А тому, що в кімнаті прохолодно, от він і впав у тимчасову сплячку.

— Як же його розбудити? — не вгавали хлопці.

— Дуже просто, двієчники, поставте клітку в тепле місце, і він незабаром прокинеться.

І не кричіть на Бориса!

— Та чому ж, Гошо? — не стерпів уже Вітя.

— Це правильне запитання, — сів йому на плече папуга. — Тому, що від вашого крику в хом'ячка може статися серцевий напад...

— Ми й не знали, що твій папуга такий розумник. — Товариші були вражені.

— А ще я вам розповім, — перехопив ініціативу Гоша, — як правильно доглядати за безхвостою мишкою. Їй шкідливо давати цукерки, шоколад, вони можуть застрягнути в Борисових щічках. Годуйте його зернятами, як Вітя. Не треба класти в клітку вату, як Вітя... Хом'ячок може її з'їсти, і це закінчиться для нього досить сумно.

...Коли Вітя з товаришами пішов, Борис виліз зі свого притулку і привітно помахав Гоші лапкою:

— Дякую, ти справжній друг.

За Віктором Васильчуком

Що в оповіданні реальне, а що вигадане? Із якою метою, на твою думку, автор написав це оповідання? Навіщо людині домашні тварини? Що має знати людина, яка вирішила завести домашню тварину? Знайди на попередній сторінці тварин, згаданих в оповіданні.

ТВАРИНИ НЕ ІГРАШКИ

Які обов'язки людини перед домашньою твариною?
Назви предмети на малюнку. Для чого вони призначені?
За допомогою малюнків склади пам'ятку «Як доглядати за домашніми тваринами». Яких правил ти дотримувешся, доглядаючи свого улюбленця?

ЩОБ СПІЛКУВАННЯ БУЛО БЕЗПЕЧНИМ

Не тягни kota за вуса та вуха. Не гладь проти хутра. Не лякай. Не бери kota в ліжко. На ньому можуть бути різні комахи.

Не гладь чужого собаку без дозволу. Собаку можна гладити по голові, під підборіддям, за вухами. Не тягни собаку за хвоста, за вуха. Не турбуй собаку, коли він спить або їсть. Не чіпай собаку із цуценятами.

ПІСЛЯ СПІЛКУВАННЯ З ТВАРИНАМИ МИЙ РУКИ З МИЛОМ.

ЯКЩО ЗУСТРІВСЯ З БЕЗПРИТУЛЬНИМ СОБАКОЮ

Не наближайся, обійди якомога далі. Не роби різких рухів.

Остерігайся собаки, який дивно поводитьься (кульгає, хитається, тече слина). Не дивися агресивній собаці в очі.

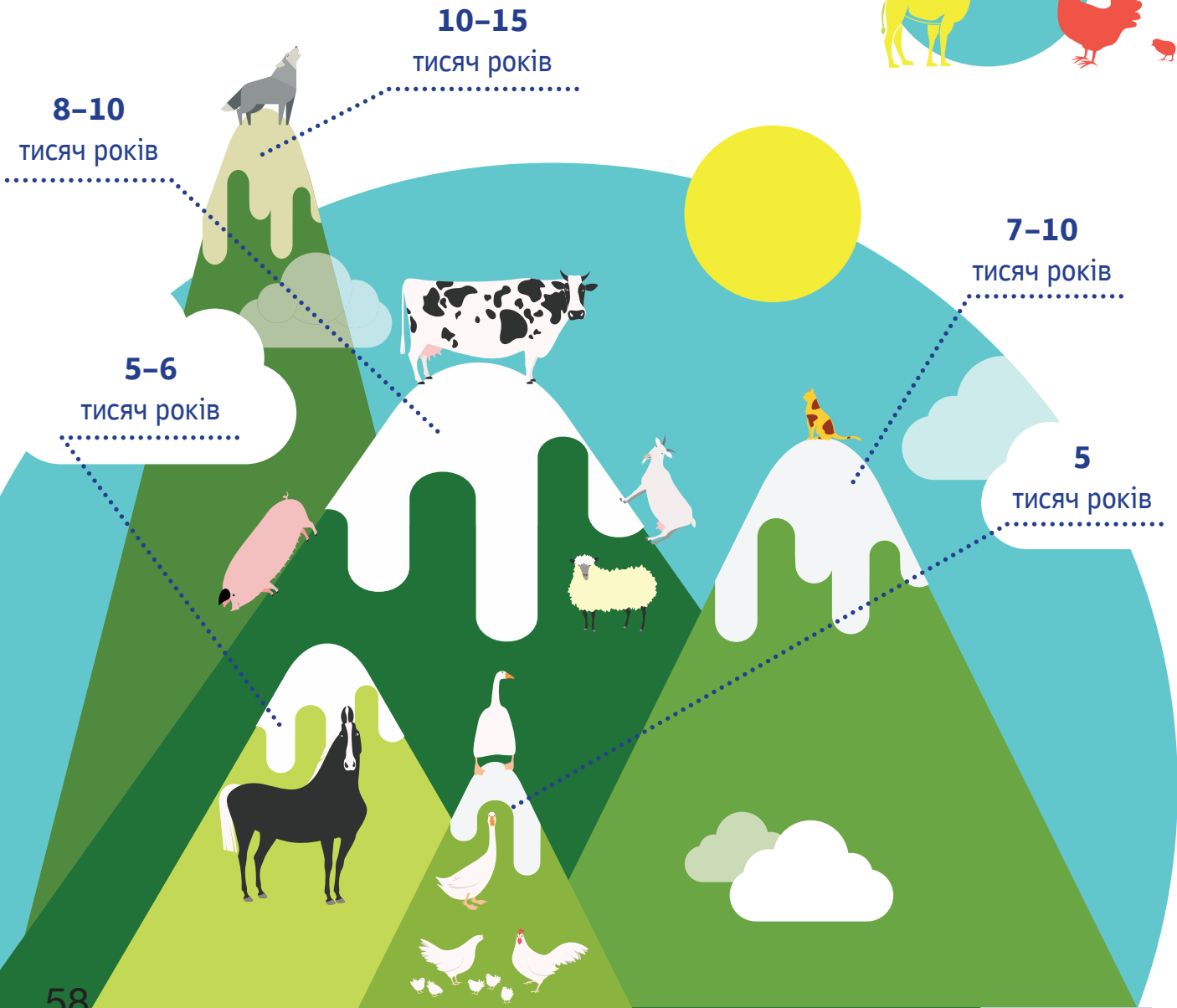
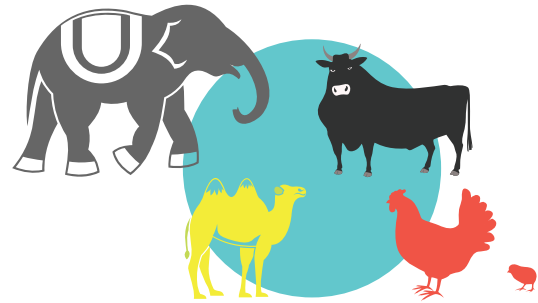
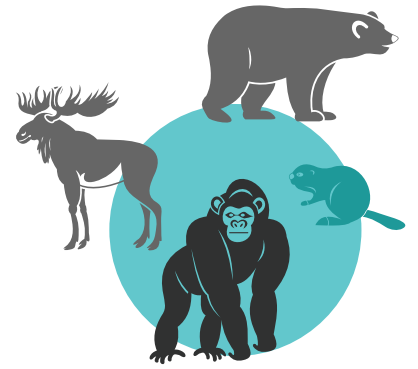
Якщо собака нападає, використай шкільний рюкзак, велику іграшку, самокат, палку тощо. Постарайся, щоб собака напала на предмет, а не на тебе. Кричи, клич на допомогу. Не повертаючись до собаки спиною, дійди до дорослого, найближчого магазину, під'їзду.

Перевірте в парах, як ви запам'ятали правила безпечної поведінки з тваринами.
Обговори в класі, як можна допомогти безпритульним тваринам.

ТВАРИНИ ДИКІ ТА СВІЙСЬКІ

Порівняй дві групи тварин: хто сам добуває собі їжу, будує житло, доглядає за потомством, а про кого піклується людина? Добери свої приклади до кожної групи. Знайди спільне в обох групах.

Подивись на малюнок. Кого людина приручила найраніше? Навіщо людина одомашнювала диких тварин?

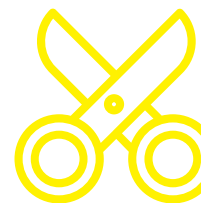
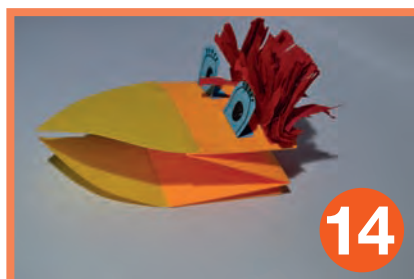
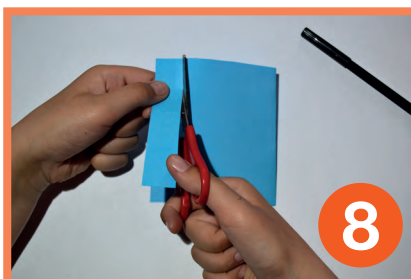

РУЧНА ТВАРИНКА Оригамі. Аплікація

Для роботи потрібні: кольоровий папір, ножиці, клей, гофрований папір.

Виготовивши основу, задекоруй за власним уподобанням. І в тебе з'явиться пес, жаба, індик або дятел, які «говоритимуть».

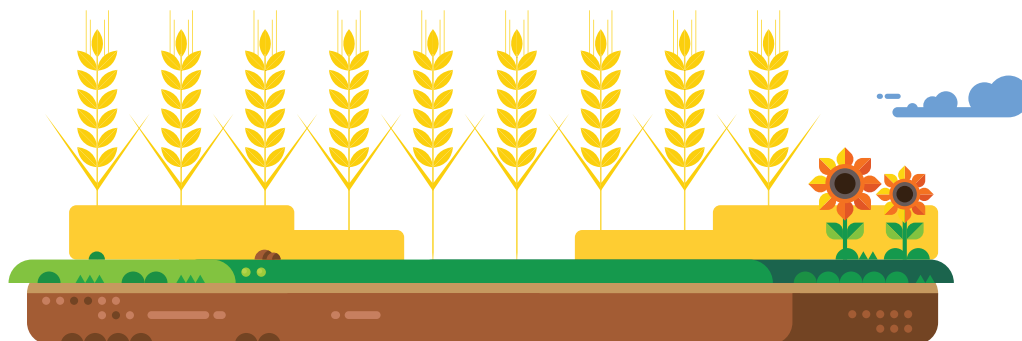
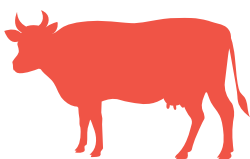
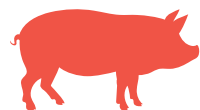
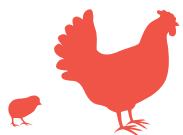
ЩО І ЯК Я ЇМ

Групи продуктів. Звідки їжа приходить на наш стіл?
Яка їжа корисна, а яка — шкідлива? Який шлях проходить їжа?
Як поводитися за столом? Як сервірувати стіл?
Рекламуємо здорову їжу.

ТАРІЛКА ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ

Щоб рости, вчитися і гратися, мати добрий настрій, тобі потрібно багато енергії. Її дає їжа. Споживай різні продукти, пий чисту воду і не переїдай.

УКРАЇНА — один із найбільших у світі виробників зерна.

- 1 Овочі та бобові
- 2 Фрукти та ягоди
- 3 Молочні продукти
- 4 Цільнозернові продукти, горіхи та насіння
- 5 Риба, м'ясо, яйця

Розглянь тарілку здорового харчування, яку рекомендують українські лікарі. На які групи поділено продукти? Добери свої приклади до кожної групи. Продуктів якої групи радять їсти найбільше? Назви продукти, які ти вживаєш щодня. До яких груп вони належать? Яка їжа прийшла з поля та городу? Що до нашого столу дають свійські тварини? Які продукти не потрапили на тарілку? Чому? Яка їжа, на твою думку, корисна для здоров'я? Яка їжа є шкідливою? Розкажи про свою улюблену їжу.

ЇЖА

ДЛЯ ЗДОРОВИХ ЗУБІВ

Які продукти треба їсти, щоб мати здорові зуби? Назви напої, які ти найчастіше п'єш. Які напої шкідливі для здоров'я? Що трапиться, якщо їх споживати забагато?

ЧОМУ ВОДА — НАЙКРАЩИЙ НАПІЙ

2 літри
на день

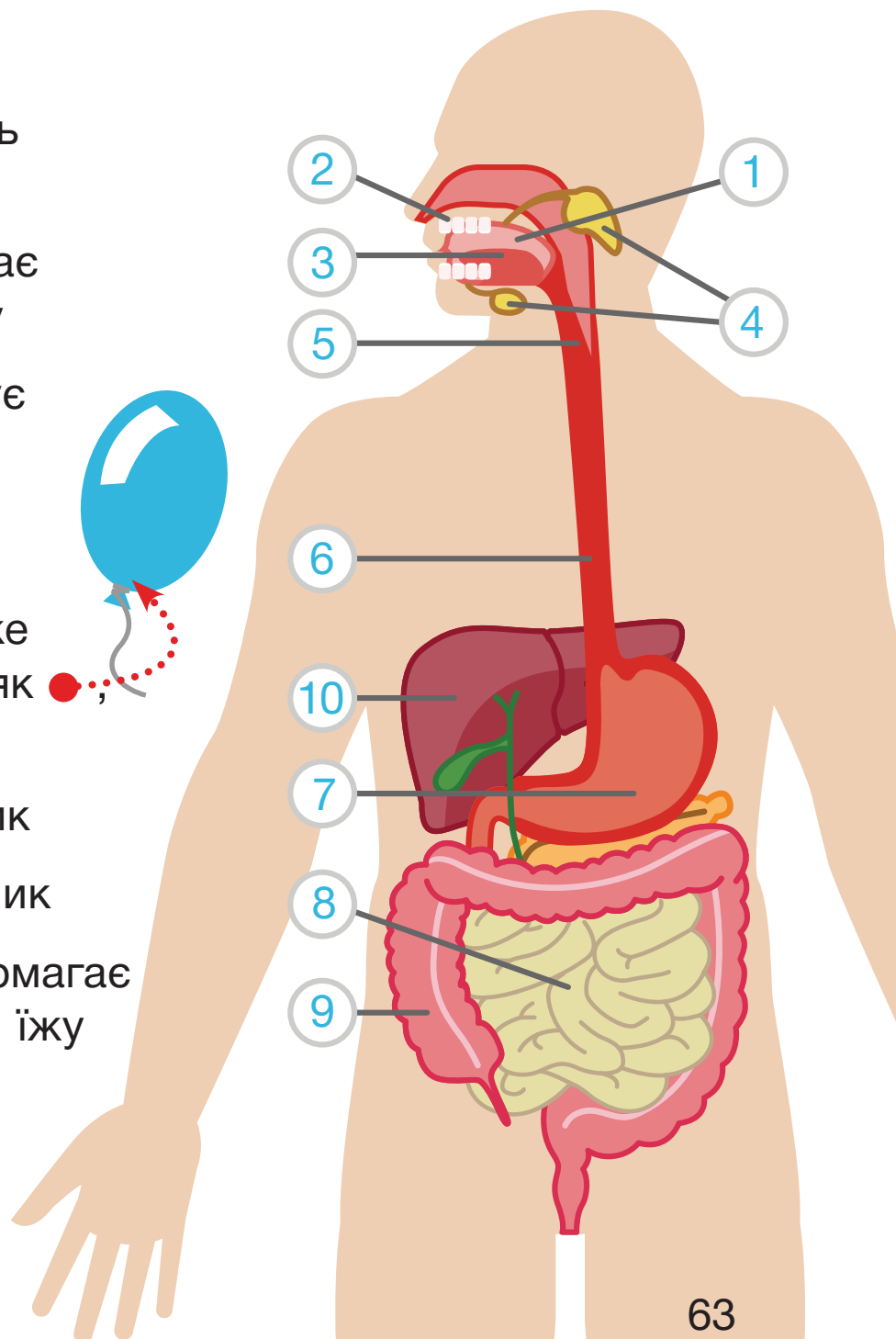
ШЛЯХ ЇЖІ

Шлях їжі — **10** метрів.

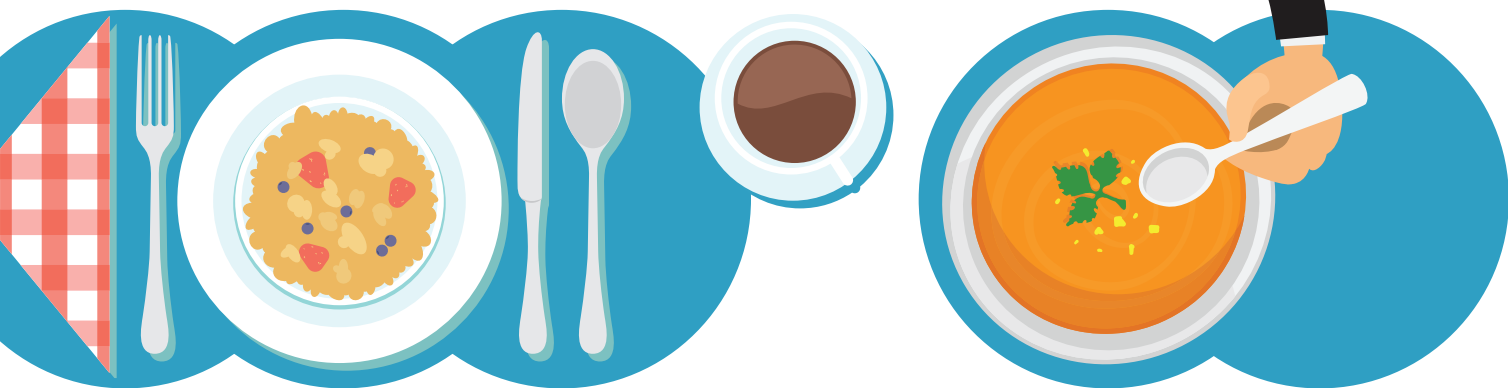
За допомогою схеми розкажи про шлях їжі.

Чому, на твою думку, треба їсти повільно, добре пережовувати їжу?

- 1 Рот
- 2 Зуби — кусають і жують
- 3 Язик — визначає смак, рухає їжу
- 4 Слина — змочує
- 5 Горло
- 6 Стравохід
- 7 Шлунок — може розтягуватися, як , до 2 літрів.
- 8 Тонкий кишківник
- 9 Товстий кишківник
- 10 Печінка — допомагає перетравлювати їжу

ЯК ПОВОДИТИСЯ ЗА СТОЛОМ? ЯК СЕРВІРУВАТИ СТІЛ?

Які ще правила поведінки за столом ти знаєш?
Намалюй свої знаки до правил.
Потренуйся сервірувати стіл за зразком.

Користуйся серветкою

Жуй із закритим ротом

Використовуй слова «дякую» і «будь ласка»

Не кричи

Бери їжу маленькими шматочками

Не клади лікті на стіл. Сиди прямо

Їжа до рота, а не рот до їжі

Не перебивай. Чекай черги, щоб висловити думку

Не критикуй їжу

Допомагай прибирати зі столу

Розглянь упаковання продуктів. Опиши персонажів. Що в них спільного? Які кольори використано в оформленні? Чому? Для чого потрібен малюнок на упакованні? Для чого потрібна реклама? Чому реклама важлива для людей? Де можна побачити і почути рекламу? На що ти передусім звертаєш увагу в рекламі: на персонажа, подію, музику чи на товар? Чому реклама запам'ятовується? Чи тільки корисні продукти рекламують?

СТВОРЮЄМО РЕКЛАМУ ЗДОРОВОЇ ЇЖИ

КРОК 1 Об'єднайтеся в групи. Виберіть продукт, який ви хочете прорекламувати.

КРОК 2 З'ясуйте, чим корисний цей продукт. Що ви хочете повідомити про нього?

КРОК 3 Визначте, кому в першу чергу ви хочете запропонувати цей продукт.

КРОК 4 Придумайте, якою саме буде ваша реклама: плакат, листівка, аплікація, ролик, міні-реп та ін. У будь-якому разі вона має бути дотепною і яскравою, містити правдиву інформацію.

ЯК ГОТУВАТИ ЗА ІНСТРУКЦІЄЮ / РЕЦЕПТОМ?

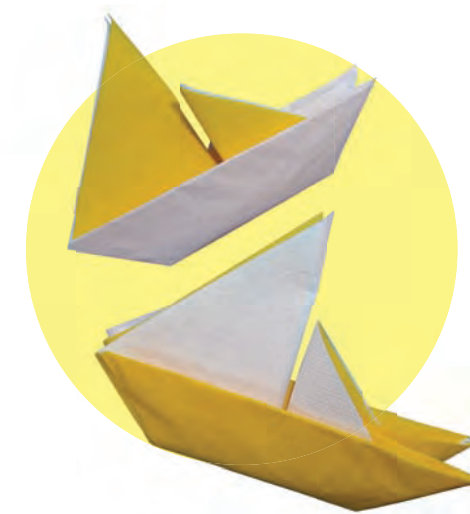
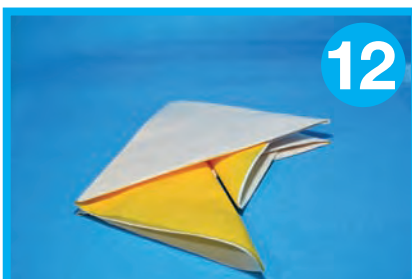
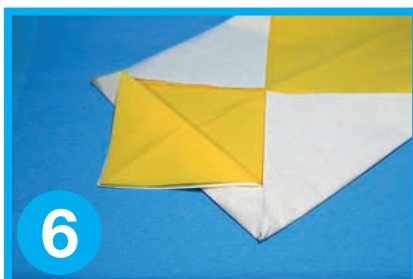
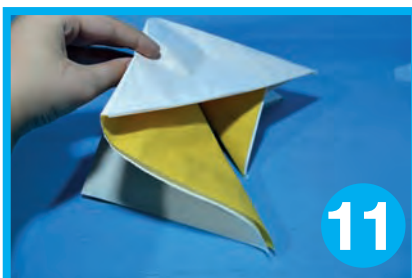
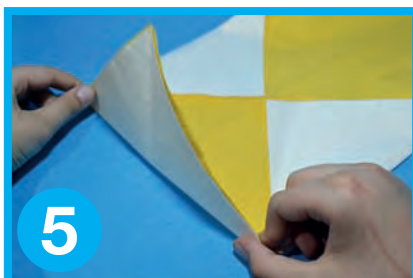
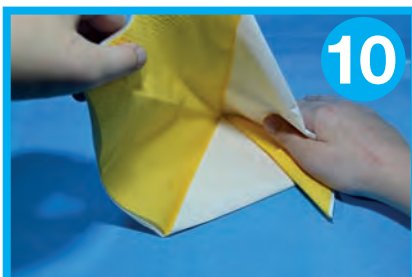
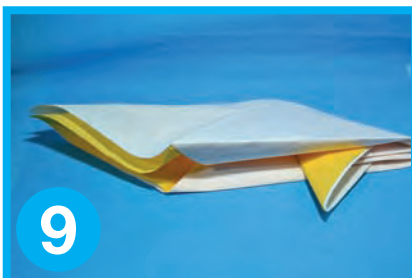
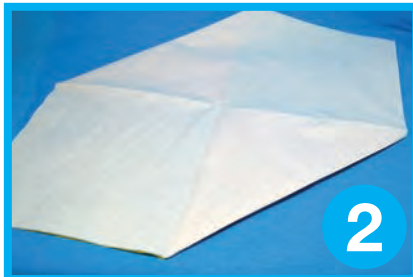
УВАГА! ГОТУВАТИ САЛАТИ ПОТРІБНО
ТІЛЬКИ ПІД НАГЛЯДОМ ДОРОСЛИХ.

ФРУКТОВИЙ САЛАТ

ЩО ПОТРІБНО ДЛЯ САЛАТУ?

- 1** БАНАН
- 1** КІВІ
- 1** ЯБЛУКО
середнього розміру
- 1** ГРУША (можна використати
й інші фрукти). Збиті вершки
або сік чи сироп.
- 1** Помий фрукти.
- 2** Очисти фрукти від шкірки.
- 3** Поріж на невеликі шматочки.
- 4** Поклади в салатницю.
- 5** Покрий збитими вершками
або полий соком чи сиропом.

Прослухай або прочитай рецепт. Що потрібно для приготування фруктового салату?
Розкажи, як ти його готуватимеш. Чи є фруктовий салат корисною їжею?

СКЛАДАННЯ СЕРВЕТКИ

Оригамі

Для роботи потрібні:
паперові серветки двох
кольорів.

ХОЧУ БУТИ ЗДОРОВИМ

Що означає бути здоровим? Коли обов'язково мити руки? Як чистити зуби? Як розпізнати хворобу? На що зважати у спілкуванні? Хто має піклуватися про твоє здоров'я?

Ти маєш спати близько 10 годин. За цей час ти відпочинеш, заспокоїшся.

Коли ти зазвичай лягаєш спати і прокидаєшся?
Скільки тривав твій сон минулої ночі?

Добрий сніданок — добрий початок дня. Снідай перед школою спокійно, не поспішаючи.

Які страви тобі найбільше подобаються?

Після школи обов'язково треба погуляти на свіжому повітрі — побігати, погратися з друзями.

У які рухливі ігри ти граєш на перерві, після уроків?

Щоб бути здоровим, треба доглядати за своїм тілом. Якщо регулярно не митися, можна захворіти. А там, де збирається багато людей, хвороби легко передаються.

Що означає доглядати за своїм тілом? Що для цього потрібно?

Часом корисно побути самому — відпочити, щось почитати, помалювати, поконструювати.

Як ти відпочиваєш?

Спілкування з друзями, спільні захоплення, спорт — запорука гарного настрою.

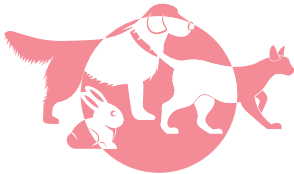

Яке хобі в тебе і твоїх друзів? Які заняття спортом чи змагання тобі подобаються? Що може поліпшити тобі настрій?

Перевірте в парах: чи запам'ятали ви, що потрібно робити, щоб бути здоровим? Опиши, як почувається здорова людина (настрій, апетит, сон). Пригадай правила безпечної поведінки в школі, удома, на вулиці. Як пов'язане дотримання цих правил зі здоров'ям?

КОЛИ ОБОВ'ЯЗКОВО МИТИ РУКИ

після гри
з тваринами

після контакту
з грошима

після
прогулянки

після
транспорту

після
туалету

до і після їжі

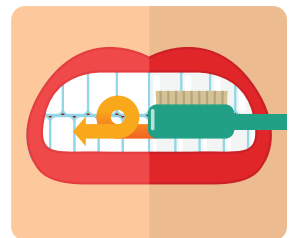
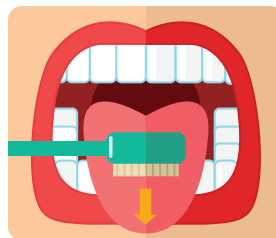
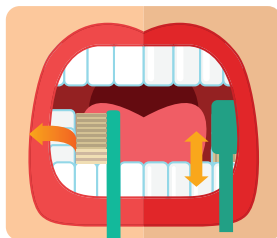
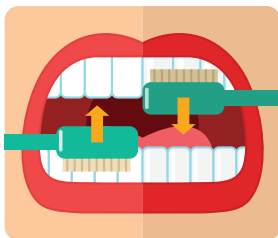

після
чхання

ЯК ЧИСТИТИ ЗУБИ

Уранці та ввечері по дві хвилини.

Уважно розглянь малюнки і запам'ятай, як правильно чистити зуби.

ЯК РОЗПІЗНАТИ ХВОРОБУ

Опиши, що відбувається з дітьми на малюнку.

До кого ти звернешся у школі, якщо погано почуватимешся?

Що ти робитимеш, якщо побачиш, що погано якійсь дитині в школі?

Чи можеш ти самостійно брати ліки з домашньої аптечки для себе чи для когось?

Хто має право дати тобі ліки?

ЗВАЖАЄМО НА НАСТРІЙ

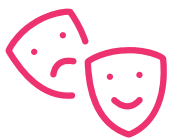
Опиши, що відчуває дівчинка.

Подумай, що могло трапитися. Спробуй відтворити вираз обличчя дівчинки.

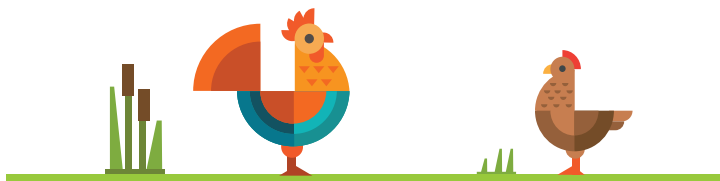
Чому треба бути уважним до виразу обличчя людей, з якими ми спілкуємося?

УМІЙ ПОЧЕКАТИ

Жили собі брат і сестра — півник та курочка. Побіг півник у садок та й почав клювати зелену смородину, а курочка й каже йому:

— Не їж, півнику! Почекай, поки достигне.

Півник не послухався — і наклювався так, що насилу додому дійшов.

— Ой! — кричить. — Боляче мені, сестричко!

Напоїла курочка півника м'ятою, приклала гірчичника. Видужав півник і пішов у поле. Бігав, стрибав, спітнів і побіг до ручаю пити холодну воду.

— Не пий, почекай, поки прохолонеш! — гукає сестра.

Не послухався півник, напився холодної води. Почала його трусити лихоманка. Поки хворів півник, вже зима настала. Схотілося йому на ковзанах поковзатись. Курочка й каже:

— Ой, почекай, півнику! Дай річці добре замерзнути. Лід ще дуже тонкий, втопишся.

Не послухався півник: покотився по льоду. Лід проломився, а півник шубовсть у воду! Тільки його й бачили.

Костянтин Ушинський

Як курочка дбала про здоров'я півника? Якими лікарськими травами вона лікувала братика?
Чи піклувався про власне здоров'я півник? Хто має насамперед піклуватися про твоє здоров'я?
Придумай власну кінцівку казки. Розіграйте розмови півника і курочки.

РАЗ, ОВЕЧКА...

Ліплення

Для роботи потрібні:

пластилін, стеки, дощечка, вологі серветки, диск (або картонна основа).

ЯК ПРИРОДА ГОТУЄТЬСЯ ДО ЗИМИ

Як дерева готуються до зими? Деревя листяні і хвойні.
Птахи осілі й перелітні. Як тварини готуються до зими?

Чому навесні та влітку листя дерев і кущів, трава зелені, а восени все жовкне та в'яне? У кожному листочку є хлорофіл — це речовина, яка «ловить» промені сонця і перетворює їх на їжу для рослин. Завдяки хлорофілу сонце фарбує рослини у зелений колір. Це схоже на те, як люди засмагають на сонці влітку. А восени дні коротшають, сонячних променів стає набагато менше. Хлорофіл з листочків зникає. Саме тому зелений колір на деревах і кущах замінюється на жовтий, червоний і коричневий.

ПРИСЛІВ'Я

У вересневий час —
сім погод у нас.

Жовтень ходить по краю —
виганяє пташок з гаю.

Листопад зимі ворота
відчиняє.

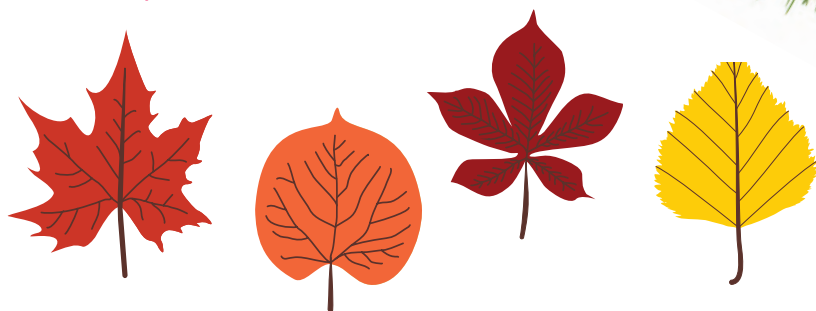
Які особливості осінньої погоди відображені в прислів'ях?
Які зміни відбуваються з листям дерев протягом осені?

ДЕРЕВА ХВОЙНІ І ЛИСТЯНІ

Голки на хвойних деревах — це видозмінене листя.

Які дерева зображено? Чим вони відрізняються? Які дерева називають листяними? Чому хвойні дерева називають вічнозеленими? Як називаються плоди хвойних дерев? Порівняй голки і шишки сосни та ялини. Наведи приклади листяних і хвойних дерев.

З яких дерев ці листки? Чим вони відрізняються?

Узимку дерева ніби засинають. У стовбурах зменшується рух соків. Дерева скидають листя, щоб витратити менше вологи, поживних речовин і тепла, а також щоб снігопади не зламали їхні гілки. А опале листя, як тепла ковдра, захищає коріння дерев від вимерзання.

Що відбувається з деревами восени? Навіщо потрібен листопад?

ПТАХИ ОСІЛІ Й ПЕРЕЛІТНІ

Думаєш, птахи відлітають у теплі краї, тому що в нас холодно? Не тільки через це. З настанням холодів комахи ховаються в щілини кори дерев, під пеньки, каміння, листя, у ґрунт. Тому першими відлітають — мігрують комахоїдні птахи. За ними — любителі плодів і насіння рослин. Останніми — качки і гуси, тому що замерзають їхні водойми.

Птахів якої групи можна побачити восени, взимку? Яких перелітних і осілих птахів ти знаєш? Поміркуй: чому синиці влітку живуть у лісі, а взимку перебираються ближче до людських осель?

ластівка
міська

зозуля

шпак

качка

сойка

горобець

сорока

синиця

ДЕ ВИРІЙ?

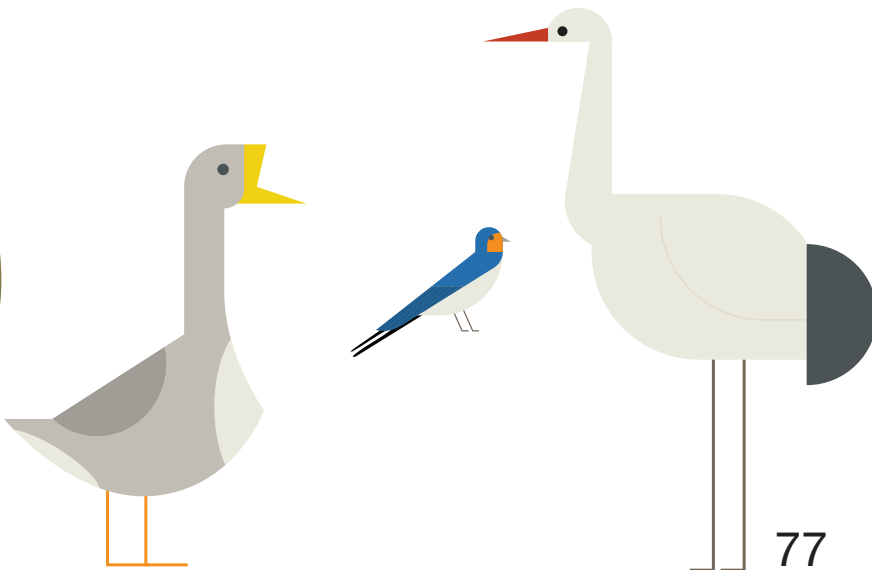
Українці кажуть, що птахи відлітають у вирій. Білоруси — що «ляцяць у вирай». А наші спільні далекі предки вірили, що вирій (або ирій) — це місце за морем, де живуть душі померлих. Самих птахів вони вважали втіленням душ тих, хто покинув цей світ.

За давніми легендами, існує ще й зміїний вирій — під землею. То велика яма в лісі, де змії збираються на зиму в клубок.

Як дізнаються, куди насправді відлітають птахи? На лапку пташці вчені-орнітологи надягають спеціальне кільце з номером і відпускають. Потім пташок знову ловлять, і ці дані реєструють. Сьогодні можна відстежувати міграцію птахів у реальному часі за допомогою даних супутників.

Білі лелеки відлітають на південь Африки. Вони долають найбільшу пустелю світу — Сахару. До Єгипту мігрує ластівка. Сірих гусей бачили над найвищими горами світу — Гімалаями на висоті близько 9 кілометрів. Там 40 градусів морозу і бракує кисню. Так сірі гуси дістаються Індії. А граки прилітають зимувати до України.

Знайди на карті або глобусі всі згадані географічні назви. Подивись, куди відлітають птахи з України. Дізнайся, куди летять від нас на зиму інші птахи, розкажи про це своїм товаришам. Якщо в тебе була якась далека мандрівка, познач її на карті теж (або покажи, де б тобі хотілося побувати).

ЯК ТВАРИНИ ГОТУЮТЬСЯ ДО ЗИМИ

БІЛКА: Я горіхів наносила в дупло, кілограмів зо три. Ще трохи грибів і насіння шишок. Шубку змінила на сірішу. Спати цілу зиму не буду. Хіба що в сильні морози.

ХОМ'ЯК: Ніколи мені. Треба встигнути з поля до комори зерна наносити. Узимку прокинусь, поїм і знову спатиму.

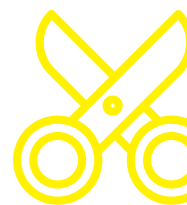
ЛИСИЦЯ: А я не спатиму. У мене шерсть он яка густа стала! Не змерзну. Та й нору десь вирию чи знайду.

ВОВК: І я шубу утеплив. Ми з товаришами у зграю зберемося. Так тепліше і легше здобич уполювати.

ЗАЄЦЬ: Мене ноги рятують і шубка маскувальна. Все, треба тікати.

А що б могли розповісти про себе звірі, зображені на малюнках? Хто впадає в сплячку, хто робить запаси, хто змінює забарвлення? Хто із зображених звірів може потребувати взимку допомоги людини? Інсценізуйте розмову, залучивши до неї й інших тварин (птахів, комах, плазунів). Порівняй, чи є щось спільне в тому, як готуються до зими люди і звірі.

ВИТИНАНКА «СНІЖИНКА». Колективний проект

Для роботи потрібні: білий папір, ножиці, клей ПВА, пензлик, серветки, олівець.

ВОДА — ВСЮДИ

Яке значення має вода для людини, тварин і рослин? Які властивості має вода? У яких станах буває вода в природі? Як вода взаємодіє з іншими речовинами та предметами? Що таке колообіг води в природі?

Позмагайтеся: хто знайде на малюнку більше місць, де є вода.

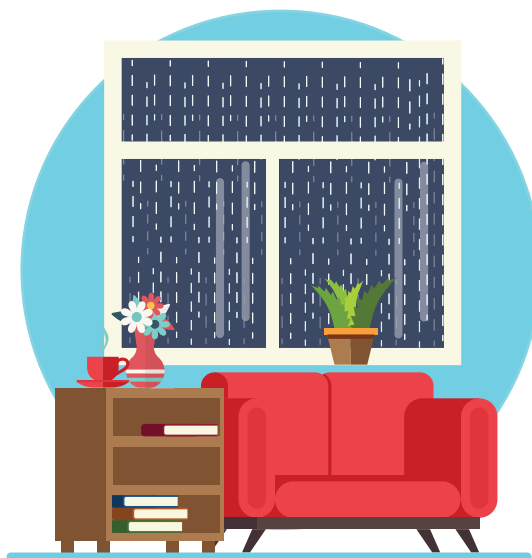
Поясни, для чого потрібна вода тобі.

Чи можна чимось замінити воду?

Чи може від води статися біда в квартирі?

Як цього не допустити?

Як ти можеш економити воду?

ВОДА: ДЛЯ РОСЛИН, ТВАРИН І ЛЮДЕЙ

Вода — всюди. Хоча здебільшого ми її не помічаємо. Згадуємо хіба що тоді, коли її немає, а ми хочемо пити чи помитися. Усе живе на Землі — і ти також — існує завдяки воді.

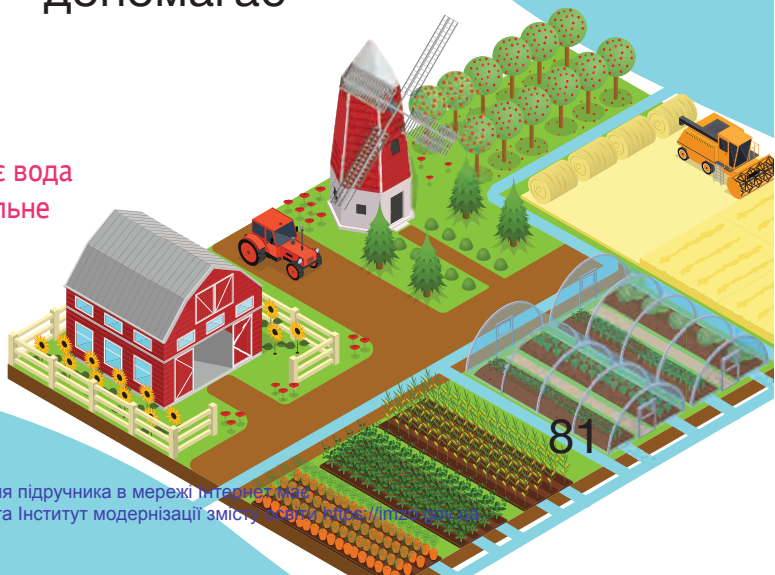
Якщо вода в калюжі спокійна, ти можеш побачити в ній своє відображення, як у дзеркалі. Твоє тіло більш як на половину складається з води. Водою вкрито дві третини поверхні Землі.

Вода замерзає, коли термометр показує нуль градусів Цельсія (0 °C).

Вода — це дощ і туман, іній, паморозь, сніг і лід. А ще пара!

Вода може бути страшною силою, що змітає все на своєму шляху. А холодний сніг узимку допомагає Землі зберігати тепло.

Де в природі можна зустріти воду? Яке значення має вода в природі? Де людина використовує воду? Чи правильне твердження, що вода нас годує?

ВЛАСТИВОСТІ ВОДИ

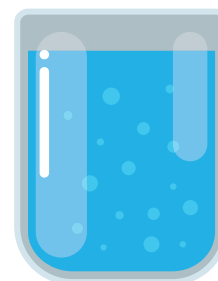
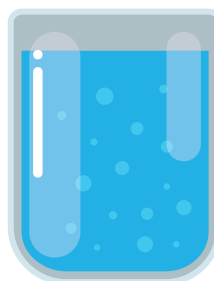
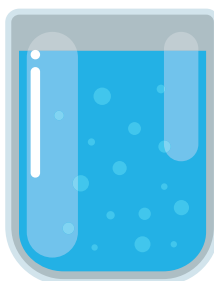
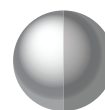
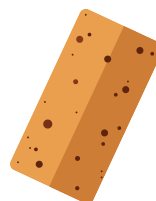
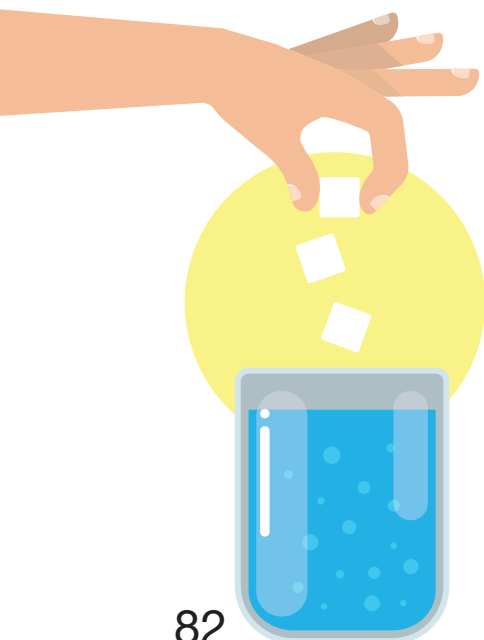
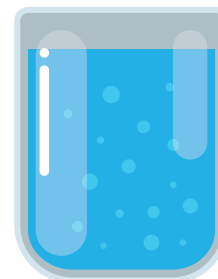
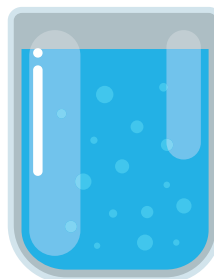
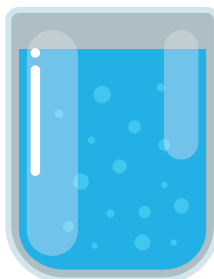
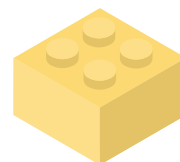
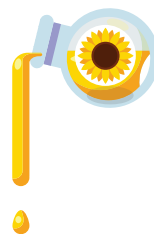
ЩО ПЛАВАЄ, А ЩО ТОНЕ?

ЩО РОЗЧИНЯЄТЬСЯ?

ЩО ВБИРАЄ ВОДУ?

Яку форму, запах, смак має вода? Яка вона на дотик?

Перевір, як взаємодіє вода з іншими речовинами та предметами. Перед експериментом зроби припущення. Запиши результати експерименту в таблицю у зошиті.

ТРИ СТАНИ ВОДИ

РІДИНА

ГАЗ

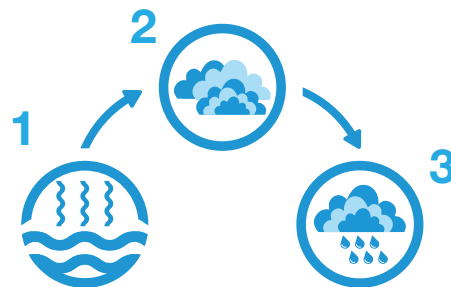
ТВЕРДЕ ТІЛО

У яких трьох станах буває вода на Землі?

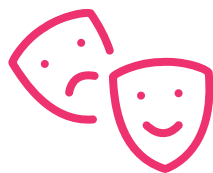
Порівняй, як вода переходить з одного стану в інший у природі й на кухні. Що потрібно, щоб вода перейшла з одного стану в інший?

Порівняй, коли вода займає більше місця — у рідкому чи твердому стані?

Подумай, що буде, якщо замерзне вода у трубах і батареях опалення.

КОЛОБІГ ВОДИ В ПРИРОДІ

У ролях: 7 Крапель води (кількість може бути довільною), Сонце і Малюк

Крапля 1 Набридли вже в цій калюжі!

Крапля 2 Таке життя!

Крапля 3 О! Зазирни за ту хмару. Хто там?

Краплі 1, 2, 3 Сонечко! Ура! Випаровуємося!

Сонце Привіт! Я ж казало, що скоро побачимося! А де ви були?

Крапля 1 Я була в Дніпрі, бачила величезного сома!

Крапля 2 А я була в солодкому чаї! Дуже смачно!

Крапля 3 Я допомогла полити квіти! Вони так пахнули!

Сонце Бачу, ви часу не гаяли! А тепер вітаю вас у хмарі.

Бувайте, я свою роботу зробило.

Крапля 1 Цікаво, ще хтось буде?

Крапля 2 Холоднуватو. Треба було взяти куртку!

Крапля 3 А ось і поповнення! Привіт!

Краплі 4, 5, 6, 7 Привіт! Ви звідки?

Крапля 5 Я щойно з весла!

Крапля 6 Ого! А я із собачої шерсті.

Один песик обтрусився після купання!

Крапля 7 Таки холодно! Підходьте ближче!

Всі краплі Брррррр! Я замерзаю!

Краплі 4 і 5 Тісно стає! Ой-ой-ой!

Крапля 6 О, моя улюблена роль — опади!

Крапля 7 І мій улюблений стан — сніг!

Малюк Ура, сніг! Зліплю снігову бабу...

Крапля 3 Ха-ха-ха! Лоскотно!

Крапля 5 А мені тісно!

Малюк Моя снігова баба — як жива. Піду пообідаю і повернусь.

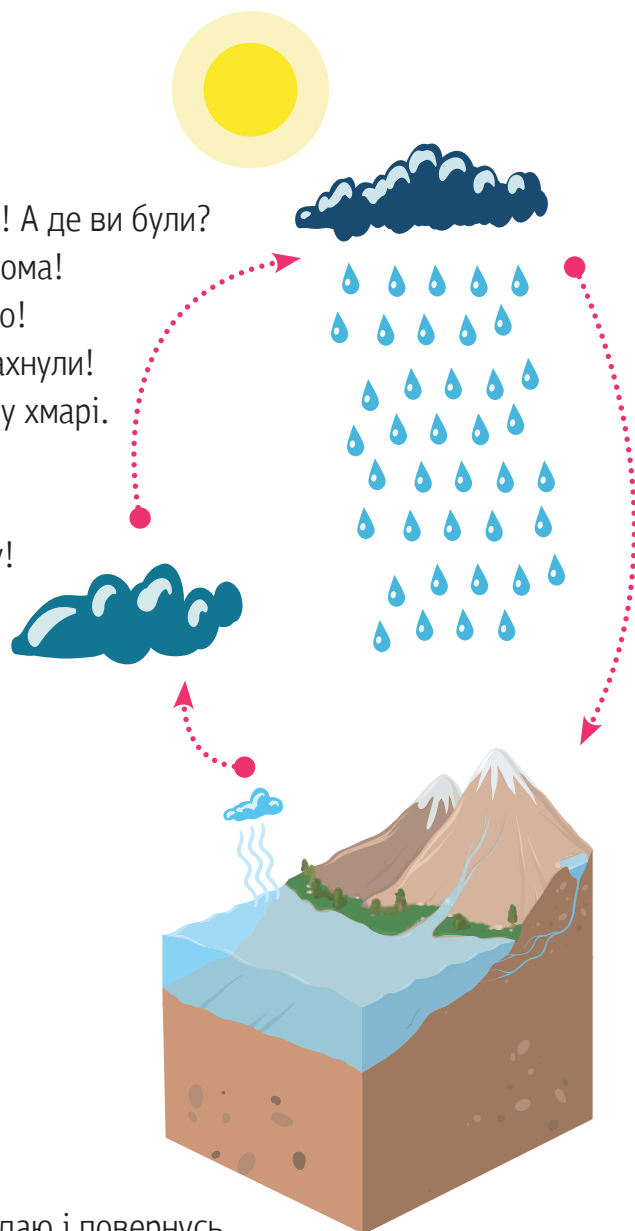
Сонце Ну, трохи поспало, а тепер до праці. Мабуть, час розтопити цю малечу.

Всі краплі Танемо! Танемо...

Крапля 1 О, ми знову разом у калюжі!

Крапля 2 Дивіться, хто там угорі!

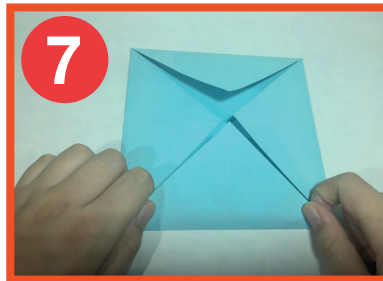
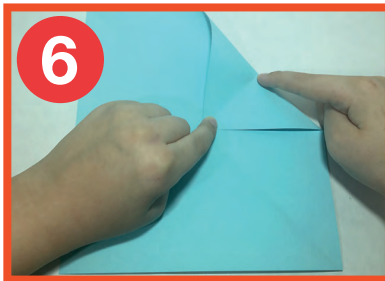
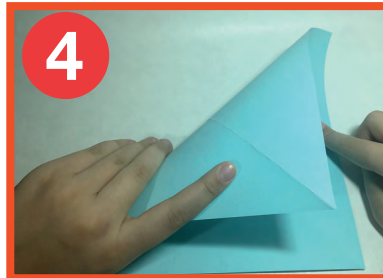
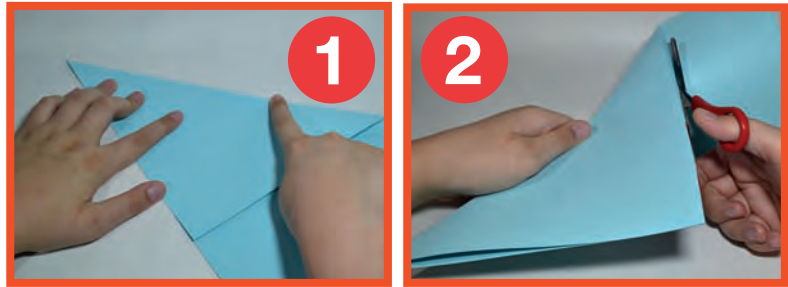
Крапля 3 Сонце! Це знову ми!

КОЛОБІГ ВОДИ В ПРИРОДІ

Аплікація

Для роботи потрібні: кольоровий папір (блакитний, синій), ножиці, клей, фломастери.

На внутрішньому боці опиши явище.

ЗИМА В ПРИРОДІ

Як дізнаємось, що прийшла зима? Барви і звуки зими. Як не захворіти взимку? Що можуть розповісти сліди? Як людина може допомогти тваринам узимку?

ЗИМОВІ МІСЯЦІ

Місяць землю *грудить*
І хату сильно студить.
Вітри зі снігом все *сікли*
І назву місяцю дали.
Місяць цей *лутує*,
Бо весноньку чує.

Які ознаки зими ти бачиш на малюнку?
Що взимку тебе радує, а що —
засмучує?

За якими природними ознаками зимові
місяці отримали свої назви?

Яка погода за вікном: сонячно
чи похмуро, вітряно чи спокійно,
морозно чи відлига, сніг чи дощ?

СНІЖИНКИ І ЗВУКИ ЗИМИ

Ти вже знаєш: якщо дуже холодно, вода у хмарі замерзає. І тоді йде сніг, а не дощ. Сніжинка — це вода у твердому стані.

Поки сніжинка летить до землі, на ній намерзають нові кристалики. Тому двох однакових сніжинок не знайдеш. Однак найчастіше вони мають форму шестикутної пластинки або зірочки із шістьма променями.

У морозну погоду ти чуєш, як рипить сніг під ногами. Це ламаються тисячі сніжинок. Чим холодніше — тим сильніший звук. А якщо не дуже холодно, то сніжинки просто беззвучно тануть.

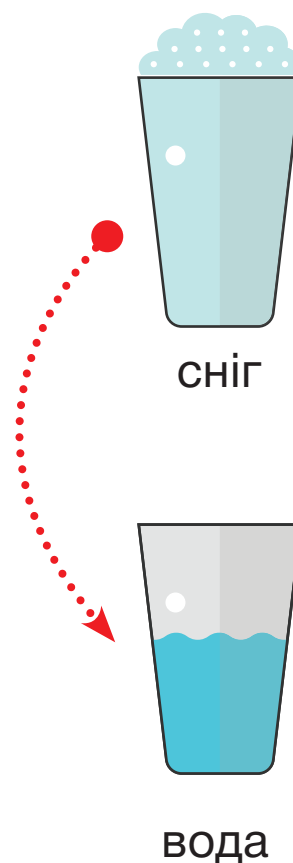
Гуп! Хтось, мабуть, упав. Лід же слизький. Насправді — не дуже. А слизьким він стає через тонкий шар води на поверхні.

Часом узимку буває так холодно, що ти можеш побачити своє дихання. Зможеш пояснити, що відбувається?

А які ще звуки можна почути взимку? Подивись на сніжинку крізь лупу і спробуй її намалювати.

Сніжинка падає з хмари на землю цілу годину!

СЛІДИ НА СНІГУ

Сніг, як чистий аркуш паперу, — сліди на ньому добре видно.

Ось слід лисиці — рівенький рядочок. Вона бігла по полю, потім по лижні — по ній бігти легше. Але лисицю цікавлять миші. Ось слід її обривається, і видно ямку в снігу. Стрибнула до гнізда, розрила його, схопила мишу й побігла далі.

Заячий слід кожен знає. Задні ноги в цього бігуна довші й сильніші за передні. Слід їх випереджає сліди передніх ніг. Заєць-русак уночі біля лісу гриз ніжну кору верби. Походила ворона по тому місцю — залишила хрестики слідів, нічого цікавого для себе не знайшла, злетіла й сіла на гілку старої ялини.

Усі взимку залишають сліди. І маленькі, і великі тварини. Миша, вилізаючи зі снігової перини, залишає тоненький слід. Бачиш, як вона шукала і знайшла суху стеблинку з насінням і пообідала.

Ось проходив по глибокому снігу лось. Цей жодних доріг не визнає, йде на довгих ногах туди, де пахне зрубаною осикою.

Вовки майстерно приховують, скільки їх, — ходять слід у слід, часто використовують дороги — щоб заховати свої сліди.

Особливо обережний ведмідь, який має зиму пролежати на одному місці. Приготувавши барліг, ведмідь довго кружляє, іде по своїх слідах, стрибає вбік. Нарешті, біля самого барлогу задкує і намагається лягти в заметіль.

Василь Песков

Сліди яких тварин та пташок можна знайти на снігу біля твого будинку?
Слідів яких тварин не знайдеш у зимовому лісі: кабана, козулі, їжака,
ведмедя, білки, зайця?

ЯК НЕ ЗАХВОРИТИ ВЗИМКУ

Слабкість
Температура
Нежить
Біль у горлі
Біль у м'язах
Головний біль

Пий воду
Вакцинуйся
Вдягай маску
Мий руки
Більше рухайся
Добре харчуйся
Висипайся

Щоб не захворіти

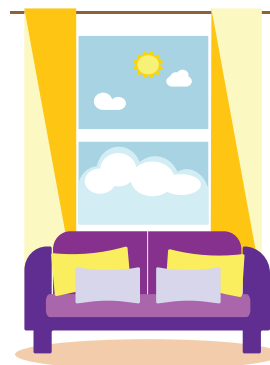

Назвіть ознаки, що можуть свідчити про хвороби.

Що ти робитимеш, коли помітиш у себе одну чи кілька ознак?

Перевірте один одного в парах:
як захиститися від хвороби?
Якого малюнка бракує?

**Сиди дома,
якщо захворів!**

ТВАРИНИ ПОТРЕБУЮТЬ ДОПОМОГИ

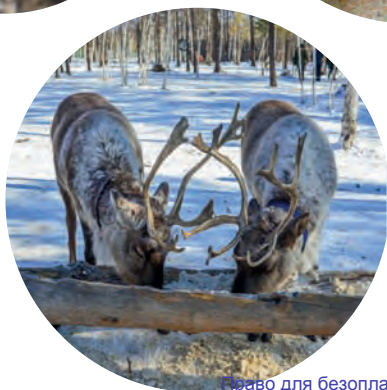
У холодну зиму потерпають дикі звірі. Під товстим шаром снігу вони не можуть знайти їжу. Їм легше пережити зиму, якщо в глибині лісу є годівниця, у яку люди приносять корм. Тварини запам'ятовують місця, де знаходять їжу. Для оленів і козуль кладуть віники з гілок липи, берези, верби та сіно. Диких кабанів, зайців, куріпок частують качанами кукурудзи, снопиками необмолоченого вівса, проса. Для лосів, оленів, козуль влаштовують солонці. Кладуть грудки солі, яку тварини злизують.

Якщо людина почала годувати тварин, то має робити це постійно, до весни. Інакше тварини можуть загинути. Тварина знає, що, прийшовши до годівниці, знайде там корм. Якщо корму немає, буде його чекати, втратить можливість знайти їжу в іншому місці.

Як людина допомагає диким тваринам пережити зиму? Чим можна підгодовувати диких козуль, кабанів та лосів? Як ти можеш допомогти осілим птахам узимку?

МОЖНА: насіння соняшнику, гарбуза, просо, овес, крихти білого хліба тощо.

НЕ МОЖНА: смажене і солоне, чорний хліб, свіжий хліб, пшоно.

ГОДІВНИЦЯ ДЛЯ ПТАХІВ

Робота з природними матеріалами

Для роботи потрібні: корм для птахів, швидкорозчинний желатин, тепла вода (можна чай з термоса), формочка для печива або кексів, шовкова стрічка або шнурок, посудина для розмішування та одноразова ложка, вологі серветки, соломинка для напоїв.

Пропорції для суміші:

Вода — 1 частина (1/4 склянки)

Желатин швидкорозчинний — 1 пакетик (25 грамів)

Насіння — 4 частини (1 склянка)

1. Висип желатин у посудину. Залий желатин водою, розмішуючи ложкою до повного розчинення.

2. Висип зерно в розчин желатину та перемішай.

3. Виклади суміш у форми.

4. Встав у середину соломинку (утвориться отвір для нитки). Залиш на кілька годин для висихання.

5. Вийми з форми та зав'яжи стрічку.

6. Закріпи гостинець домашньому папужці або вижди і погодуй диких птахів.

ЗИМОВІ РОЗВАГИ

У які ігри грають узимку? Як загартовуватися взимку? Зимові види спорту.
Як безпечно гратися і відпочивати взимку?

Ставаймо на лижі,
Сідаймо в санчата,
Берім ковзани,
Щоб стрілою помчати!
Хай щоки щипає
Мороз жартома!
Хороша погода!
Весела зима!

Наталя Забіла

Опиши, що роблять діти на малюнку. До кого з них тобі хотілося б пристати?

Які зимові розваги ти знаєш?

Як ви розважаєтеся взимку з батьками та друзями?

Як треба одягатися для зимових розваг? Чим корисні зимові розваги?

НА ГІРЦІ

Летимо під крик і сміх,
Прямо носом риєм сніг.
Наші тата тут, бувало,
Також падали немало.
Дідусі, було, — і ті
Мчали вниз на животі.
Гнали їх прабабці в дім
І штанці латали їм.

Франтішек Грубін,
переклад з чеської
Олександра Пархоменка

Що спільного у вірша і цих ілюстрацій?

Опиши зображені санчата: чим вони схожі,
з чого зроблені? Які з них, на твою думку,
найдавніші, а які — найновіші?

ЗИМОВІ ВИДИ СПОРТУ

Назви види спорту. Який із них зайвий? Який вид спорту індивідуальний, який парний, а який — командний? Яке ти знаєш зимове спортивне спорядження? Назви зображене зимове спорядження. У яких видах спорту його використовують?

бобслей

хокей

сноубординг

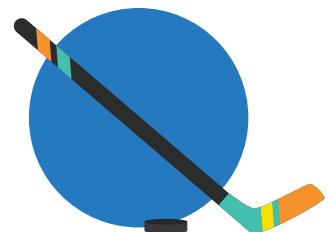
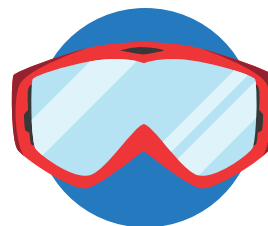
велоперегони

фігурне катання

біатлон

ЯК БЕЗПЕЧНО ГРАТИСЯ І ВІДПОЧИВАТИ ВЗИМКУ

Про які зимові небезпеки розповідають фотографії?

Опиши, що відбувається.

Склади правила безпечної поведінки взимку.

ВЕДМІДЬ, ЯКОМУ НІХТО НЕ ВІРИВ

ОПОВІДАЧ Жив собі ведмідь, якому ніхто не вірив.

ВЕДМІДЬ Віриш, вовче, я перестрибну річку?

ВОВК Не вірю, не перестрибнеш.

ОПОВІДАЧ Спробував ведмідь перестрибнути річку. ЛЯП!

ВОВК Я ж казав!

ВЕДМІДЬ Віриш, цапе, я перестрибну через ту гору?

ЦАП Не вірю, не перестрибнеш.

ОПОВІДАЧ Ведмідь спробував перестрибнути через гору. ГЕП!

ЦАП Я ж казав!

ВЕДМІДЬ Віриш, лисице, я погойдаюся на тій гілці?

ЛИСИЦЯ Не вірю, не погойдаєшся.

ОПОВІДАЧ Ведмідь схопився за гілку. ТРІСЬ!

ЛИСИЦЯ Я ж казала!

ВЕДМІДЬ Віриш, мишко, я просплю у барлозі всю зиму?

МИША ...

ОПОВІДАЧ ...

Чим, на твою думку, закінчиться історія?

Це реальні події чи фантастичні? А що в них реального?

Зробіть із паперу ляльок для пальчикового театру та інсценізуйте п'єсу.

Намалюй комікс за п'єсою.

За Річардом Черчиллем

СНІГОВИКИ

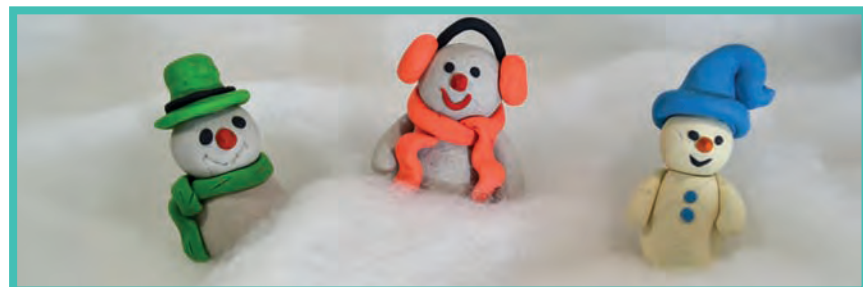
Ліплення

Для роботи потрібні: пластилін, стеки, вологі серветки, дощечка.

Доповни фігурку декоративними елементами.

Зліпи з друзями надворі справжнього сніговика. Це буде не лише гарною розвагою, а й загартуванням.

ГОТУЄМОСЯ ДО ЗИМОВИХ СВЯТ

Які свята чекають на тебе взимку? Навіщо потрібні свята? Як ти можеш допомогти підготуватися до свят? Що таке сімейні традиції? Як зберегти ялинки на Новий рік?

Назви зображені свята. Що ти про них знаєш?
Які з них відзначає твоя сім'я?
Навіщо, на твою думку, людям потрібні свята?

1

СІЧНЯ

7

СІЧНЯ

25

ГРУДНЯ

19

ГРУДНЯ

ПРИГОТУВАННЯ ДО СВЯТА

Як люди готуються до зимових свят? Опиши кожну ілюстрацію.
Як ти допомагаєш готуватися до свята? Для чого пишуть вітальні листівки, готують подарунки? Приготуй вітальні листівки своїм рідним.

За допомогою фотографії
склади покрокову інструкцію,
як робити новорічні
бутерброди. Що потрібно
для їх приготування?
Що робитимеш спочатку,
що потім?

ЯК ДІТИ РАДІЛИ, А ЯЛИНКА ПЛАКАЛА

Наближався Новий рік. Поїхали люди до лісу, зрубали струнку Ялинку. Привезли її у велику світлу кімнату. Поставили посередині, прикрасами та цукерками прибрали. Бігають діти навколо Ялинки, милуються, пісні співають. Радісно дітям. А Ялинці страшно й сумно. Бо немає ні лісу темного, ні зайчика сірого, ні неба синього, ні місяця ясного. Бо в ногах у неї не снігова ковдра, а папірці барвисті всякі.

Заплакала з туги Ялинка, та ніхто й не помітив гіркої сльози, що впала з гілки на підлогу. Одна тільки дівчинка синьоока помітила, зітхнула й тихо прошепотіла: «Ялинка плаче...»

Закінчилося новорічне свято. Поїли діти цукерки, познімали прикраси. А Ялинку викинули на подвір'я... Біля неї стояла синьоока дівчинка.

Василь Сухомлинський

Чому плакала Ялинка? Чи можна святкувати Новий рік так, щоб не знищувати ялинок? Чому на Новий рік прикрашають ялинку, а не якесь інше дерево? Яких правил безпечної поведінки потрібно дотримуватись під час новорічних та різдвяних свят? Як діяти в небезпечних ситуаціях?

ГОЛОВНЕ — СВЯТКОВИЙ НАСТРІЙ

Напередодні Дня Святого Миколая компанія Google створила серію кумедних картинок – дудлів до зимових свят. Придумай розповідь за картинками. Намалюй продовження історії. Зважай, що святкувати можна по-різному.

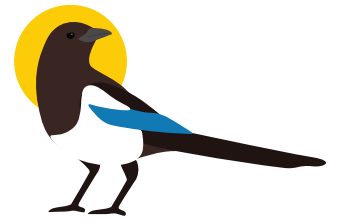

Хто?
Що зробили?
Коли?
Навіщо?

РІЗДВЯНА ІСТОРІЯ

Сорока вийняла зі сховку всі свої скарби. Ось цю стрічечку вона знайшла на березі. А цей годинник хтось залишив під сосною. Шматочок дзеркальця принесла з міста...

Білобока перестала радіти скарбам. Та й друзів у неї не залишилось.

Колись Білочці стрічка сподобалась: «Гарний був би бантик на хвостик». Зайчиха Зося похвалила намисто. Та Білобока відразу все сховала — і додому.

— Різдво сама святкуватиму, — засумувала Сорока.

Ще раз глянула на скарби, збрала їх у торбинку і полетіла. То біля зайчикової хатки спустилася, то біля мишачої нірки...

Аж перед самою вечерею повернулась додому. Нічого приготувати не встигла.

А тут — Білочка з кутею, Мишка з пиріжками і зайчики із солодкими подарунками: «Веселого Різдва!»

Такою щасливою Сорока ще ніколи не була.

За Марією Солтис-Смирною

Чому Сорока вирішила роздати подарунки? Що зробило її щасливою? Що ти знаєш про свято Різдва? Як і коли святкує Різдво твоя родина? Які традиційні страви готує твоя родина на Різдво?

ГІРЛЯНДА З ЛИСТІВОК

Для роботи потрібні: шаблон, кольоровий папір, ножиці, олівець, клей ПВА, вата або ватні диски.

ПРО ГОДИННИК І ЧАС

На які пори року поділяється рік? Чому бувають день і ніч та змінюються пори року? Навіщо нам годинник? Що роблять люди протягом дня?

ЗНАХІДКА В ДІБРОВІ

Ми годинник знайшли в діброві,
В нього стрілка лише одна.
А навколо чотири слова:
Літо — Осінь — Зима — Весна.

Анатолій Качан

Що показує годинник, який знайшли в діброві?

Які ознаки пір року зобразив художник?

Які ознаки можна ще домалювати?

Скільки місяців у році?

Скільки місяців у кожній порі року?

Назви перший і останній місяці року.

Поясни, чому місяці назвали «листопад», «травень», «липень».

ДИВОВИЖНІ ПРИГОДИ В ЛІСОВІЙ ШКОЛІ

Одного ранку учні побачили біля школи розгублених учителів та заклопотаного директора Бурмила Михайловича. Усі зібралися під старим дубом і поглядали вгору на годинник.

В усьому лісі був лише один годинник. З великим дерев'яним маятником, з двома дубовими гирями, з дверцятами над циферблатом.

Обслуговувала годинник тітонька Зозуля. Щоразу, коли хвилинка стрілка підходила до цифри **дванадцять**, вона відчиняла дверцята, визирала і кувала на весь ліс стільки разів, скільки було годин. А для школи — додатково кувала **кінець** уроку й **початок** перерви. Ну й, звичайно, кінець перерви й початок уроку. Годинник хоча й був старий, але ходив дуже точно.

А от зараз годинник стояв. Тітонька Зозуля одчиняла дверцята, вискакувала і розгублено розводила крилами: «**Учора ввечері** все було гаразд. А **сьогодні вранці** прилетіла — стоїть!»

Бурмило Михайлович чухав лапою потилицю: «Що ж робити! Як починати уроки?»

Справді, які уроки без годинника? Коли починати, коли перерва, коли кінець перерви? Суцільна плутанина й безлад.

— Може, до Карпа Карповича звернутися? — несміливо промовила Пантера Ягуарівна.

Ворону Карпу Карповичу — **триста** років, він у лісі наймудріший. Бо, як відомо, хто **довше** живе, той більше знає.

Карпо Карпович розплющив одне око (останні **сто років** він розплющував лише одне око), вислухав і сказав: «Зараз прилечу».

Після цього він ще **хвилин десять** дрімав. Нарешті змахнув сивими крилами й повільно полетів до дуба. Зазирнув прищуленим оком у годинник і сказав:

— Кар-тина ясна! В-кра-ли! Одне коліщатко в-кра-ли!

— Хто?

— Кра-дій!

Всеволод Нестайко

Що трапилося в лісовій школі?

Які наслідки це мало для лісу і школи?

Опиши лісовий годинник.

Знайди серед виділених слів протилежні за значенням; слова, що відповідають на питання **скільки**?

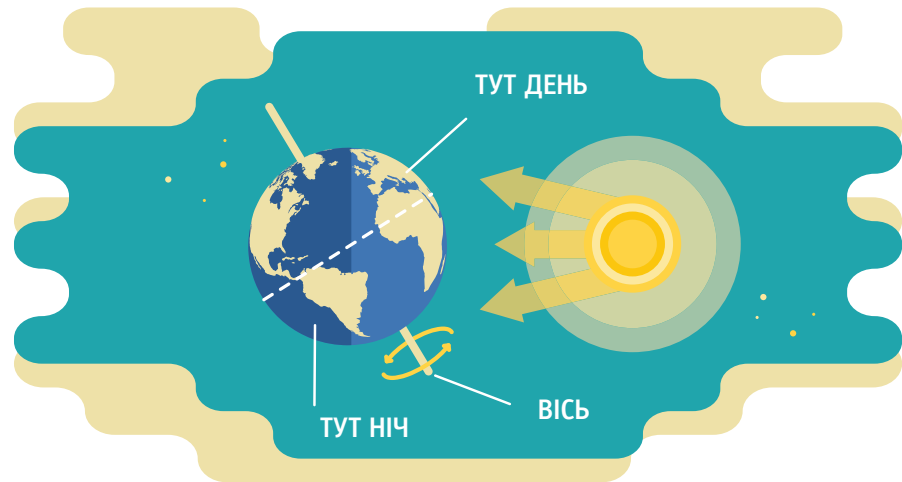
Навіщо люди вимірюють час?

ЧОМУ ВНОЧІ ТЕМНО, А ПІСЛЯ ЗИМИ ОБОВ'ЯЗКОВО НАСТАЄ ВЕСНА

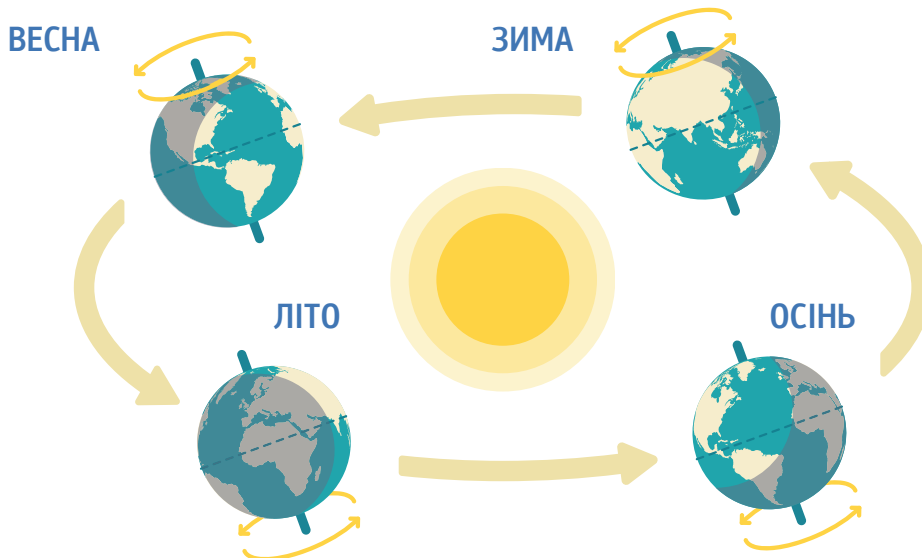
Ти знаєш, що постійно кружляєш на велетенській каруселі? Уяви: ти сідаєш на коника, карусель вмикають, і ти починаєш рухатися навколо стовпа.

Подібно до цього рухається наша Земля. Звичайно, ніякого стовпа, що проходить через центр Землі, немає. Це **уявна** лінія. Її називають **вісь**. Планета робить повний оберт навколо своєї осі за **добу**.

А ще Земля обертається навколо Сонця. На це їй потрібен **рік**.

Тобі скільки років? Шість? Оце поки ти живеш, Земля встигла шість разів обернутися навколо Сонця. Причому з величезною швидкістю — 30 кілометрів на секунду. А скільки за цей час минуло зим?

Чому на Землі чергуються день і ніч?
Чому відбувається зміна пір року?

Хто із зображених тварин і людей має зараз спати? Поясни свою думку.

Так чи ні

Земля обертається навколо Сонця за рік.

Земля обертається навколо Сонця за день

Земля обертається навколо своєї осі за добу.

Земля обертається навколо своєї осі за 24 години.

Земля обертається навколо своєї осі за рік.

Якби Земля не оберталася навколо своєї осі, на одній її половині завжди була б зима, а на другій — літо.

Прочитай або послухай речення. З якими твердженнями ти не погоджуєшся?

РОЗКЛАД
УРОКІВ

МАГАЗИН
працює
з 9:00 до 21:00

Чому ці малюнки об'єднано в три групи? Придумай назви до кожної групи малюнків. Що роблять діти і дорослі зранку, протягом дня, увечері? Пригадай, що робить твоя сім'я. У розповіді використовуй слова **вранці**, **вдень**, **до обіду**, **після обіду**, **увечері**, **спочатку**, **потім**. Запропонуй свої малюнки до кожної групи.

РОЗКЛАД РУХУ АВТОБУСІВ

Педіатр
8:00–10:00

ЗВІРОПОЛІС
9:00, 12:00

Розглянь таблички. Для чого вони?
Навіщо потрібні різні розклади і графіки?

РОЗПОРЯДОК ДНЯ

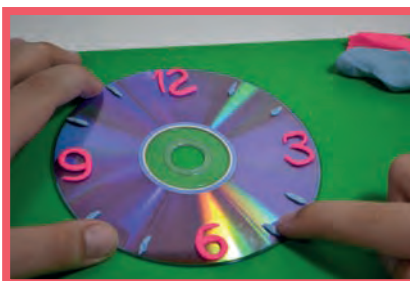
За малюнками опиши розпорядок дня хлопчика. Яких малюнків, на твою думку, не вистачає? Що із зображеного робиш ти? Розкажи про свій розпорядок дня. Чи однаковий він у тебе всі дні тижня?

СЛУХНЯНИЙ ГОДИННИК

Для роботи потрібні: диск, пластилін, дощечка, стеки, серветки, два великі гудзики, дрiт, намистинки.

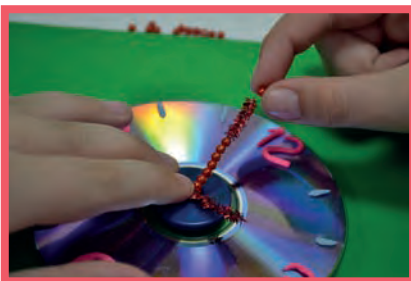
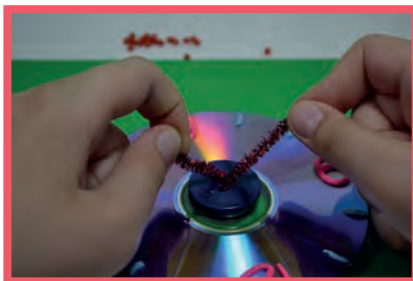
1. Розкачай тонкі палички та сформуй з них цифри.
2. Закріпи цифри на диску.

3. У гудзик просили дрiт.
4. Розмісти гудзик із дротом зі зворотнього боку диска. Перекинь та просили кінці дроту крізь інший гудзик.

5. Закрути дрiт та насила намистинки.

Можна ще виготовити підставку, щоб годинник стояв на столі.

Навчальне видання

Олена Леонідівна Іщенко, Олена Миколаївна Ващенко,
Людмила Віталіївна Романенко, Оксана Михайлівна Кліщ

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Підручник інтегрованого курсу для 1 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

Частина 1

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Відповідальна за випуск О. О. Бородіна

Дизайнер, художній редактор А. Стогов

О. Галицька, Ю. Сікора, Н. Волошина, Д. Дихно – ілюстрації на с. 6–7, 8–9, 28, 34, 46–47, 86, 108–109.

У підручнику використано ілюстрації відповідно до умов стандартної ліцензії shutterstock.com таких авторів:

A Aleksii, Aigars Jukna, Aksenova Natalya, Alanna W, Aleksandar Nalbantjan, Alevanda, Alex_Murphy, Alexey Blogoodf, alfaori, Anastasia_Panait, Anatolir, Andrei Pogrebnoi, Anna Grigorjeva, AnnHirna, Arcaion, ArtMalivanov, Bahau, Bakhtiar Zein, barkarola, Bellie Design, Beresnev, Beskova Ekaterina, beta757, BigMouse, Black or White, BlueRingMedia, Carmela Abella, Checubus, cobalt88, Colorcocktail, Cora Mueller, Cosmic_Design, Dacian G, Decorwithme, Dennis Jacobsen, Dimedrol68, DK Arts, DmyTo, Dusan Pavlic, Dzianis_Rakhuba, EagleAngle Eyes, eatcute, Eduards Normaals, elenabsl, Elvetica, Eric Isselee, ESB Professional, Evellean, Febry Octopus, Fleren, FlyingGlenn, Fotinia, Fotoeventis, fotofeel, FOTOGRIN, galitsin, girafchik, Giraffarte, GlebGleb, Glinskaja Olga, Golden Sikorka, Good_Stock, Gorobets, Gorodenkoff, Great Vector Elements, Grekov's, Grisha Bruev, GSRIboldi, gst, Guzel Ayupova, hakule, helgascandinavus, i6k, Iakov Filimonov, Iconic Bestiary, Igor Tichonow, IgorBratyshko, Illustrium, In Art, iordani, Irina Strelnikova, irin-k, Iurii Kazakov, Ivana Milic, Ivana Milic, Jane Kelly, Jefunne, Jelena Aloskina, jkcDesign, Julia Kutanina, July Pluto, kArkade, KateDemianov, Kazakova Maryia, Keep Calm and Vector, Kichigin, Kiev.Victor, Kimazo, Kit8.net, KittyVector, Klimek Pavol, Kovalchuk Oleksandr, krasivo, Kristyna Vagnerova, Kulyk Tetiana, Kurdanfell, Kyselova Inna, LAN02, Lanaart, Laurentiu Timplaru, Lemberg Vector studio, LineTale, Ljupco Smokovski, Lucie3, Lukassek, lukpedclub, LynxVector, Lyudochka, Macrovector, magicoven, Makar Mahadeo, Marchie, Marcin Perkowski, MarcoVector, marrishuanna, Maryna Kulchytska, Mascha Tace, matrioshka, matsabe, Max Sudakov, Meilun, Meriennah, meunierd, Michael Beetlov, Michael Melnikoff, Mihail Degteariov, Mimka, miniwide, MisterEmil, mojahata, MURASHKA, Nades356, Nadiia 80, Namig Rustamov, Narupon Nimpaboona, natianis, Nazhna, Nazmetdinov Rinat, nedofedo, netopaek, New Africa, Nina Buday, noicherrybeans, NotionPic, NotionPic, OATTY OATTY, Oleksandr Derevianko, Olexandr Panchenko, Olga Litvinchuk, Olga1818, OnD, Panda Vector, Pektoral, Phuong D. Nguyen, Physics_joe, Piotr Wytrazek, piotrbb, PixMarket, Pogorelova Olga, pointbreak, Pranch, Pressmaster, Pro3DArtt, Quarta, RedlineVector, Richard Frazier, Rido, Robert Kneschke, Roi and Roi, Roman Martseniuk, romawka, RS89, Rufat Alisultanli, Rvector, Sam iSam Miller, Sarycheva Olesia, Sea Owl, Sentavio, Serhiy Kobayakov, Serz_72, Shchus, ShendArt, shopplaywood, Shpadaruk Aleksei, Siberian Art, SkyPics Studio, SofiaV, Solis Images, spline_x, Stocklifemax, StockSmartStart, Studio Ayutaka, sub job, Suiraton, SunshineVector, SussiHj, Svetlana Foote, Svetlana Varadinac, SvetlanaSF, symbiot, tandaV, tanoochai, Taqadiny, Tarikdiz, tarubumi, Tashal, Tatiana Stulbo, Tevs Iuliia, Thodoris Tibilis, Tim UR, Titov Nikolai, TohaHorbenko, Tond Van Graphcraft, Top Vector Studio, trgrowth, tynyuk, V.Zhytkov, Vasilyev Alexandr, Vector Market, Vector Tradition, VectorPlotnikoff, Vectors Bang, Veniamin Kraskov, Vetreno, Victorian Traditions, Vishnevskiy Vasily, Visual Generation, vladwel, VoodooDot, Vova Shevchuk, WEB-DESIGN, Westcorner_D, whanwhan.ai, White bear studio, wnprh collective, Wojciech Tchorzewski, yitewang, Yuganov Konstantin, yusufdemirci, Zhenya Voevodina, zizi_mentos.

У підручнику використано такі ілюстрації: І. Федоров. Буквар; обкладинка «Велика дитяча енциклопедія». Київ: Махаон-Україна, 2015; М. Нестеров. Свята княгиня Ольга. 1892. Ескіз розпису Володимирського собору в Києві; С. Якутович. Козак; К. Трутовський. Одягають вінок (до 1893); кадри мультиплікаційних фільмів: «Казка про солом'яного бичка» В. Левандовський, ВУФКУ, 1927; «Козаки», реж. В. Дахно, Т. Павленко, Київнаукфільм, Українафільм, 1967–1995; «Як Петрик П'яточкін слоників рахував», реж. О. Вікен, Київнаукфільм, 1984; «Капітошка», реж. Б. Храчевич, Київнаукфільм, 1980; «Шрек», реж. Е. Адамсон, В. Дженсон, DreamWorks Animation, Pacific Data Images (PDI), 2001; «Посіпаки», реж. П. Соффін, К. Балда, Universal, 2015; «Тачки», реж. Дж. Лассетер, Дж. Панфт, Walt Disney Pictures, 2006; «Свинка Пеппа», реж. Е. Б. Девіс, Channel 5, Nick Jr., 2004
Зображення на с. 65 уміщено з навчальною метою.

Підп. до друку 13.07.2018. Формат 84x108/16. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 11,76. Обл.-вид. арк. 15,29. Наклад 11 726 пр. Зам. 6488

Видавництво «Літера ЛТД». Україна, 03057, м. Київ, вул. Нестерова, 3, оф. 508.

Тел. для довідок: (044) 456-40-21. Свідоцтво про реєстрацію № 923 від 22.05.2002 р.

Віддруковано у ТОВ «Фактор-Друк».

61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51, тел. (057) 717-51-85.